Publicație lunară editată de DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY

DACIA magazin

Director fondator: Dr. Napoleon Săvescu

Nr. 36 septembrie 2006

Acum 160 de ani un alt magazin pentru Dacia

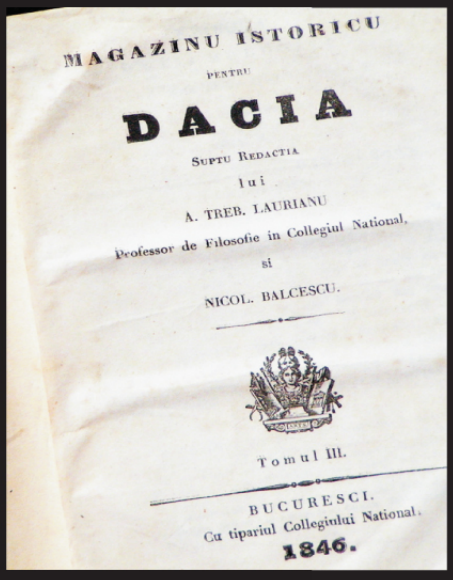

MAGAZINU ISTORICU
PENTRU
DACIA
SUPTU REDACTIA
Lui
A. TREB. LAURIANU
Professor de Filosofie in Collegiul National,
si
NICOL. BALCESCU.

Tomul III.

BUCURESCI.
Cu tiparul Collegiului National.
1846.

AURUL DACILOR

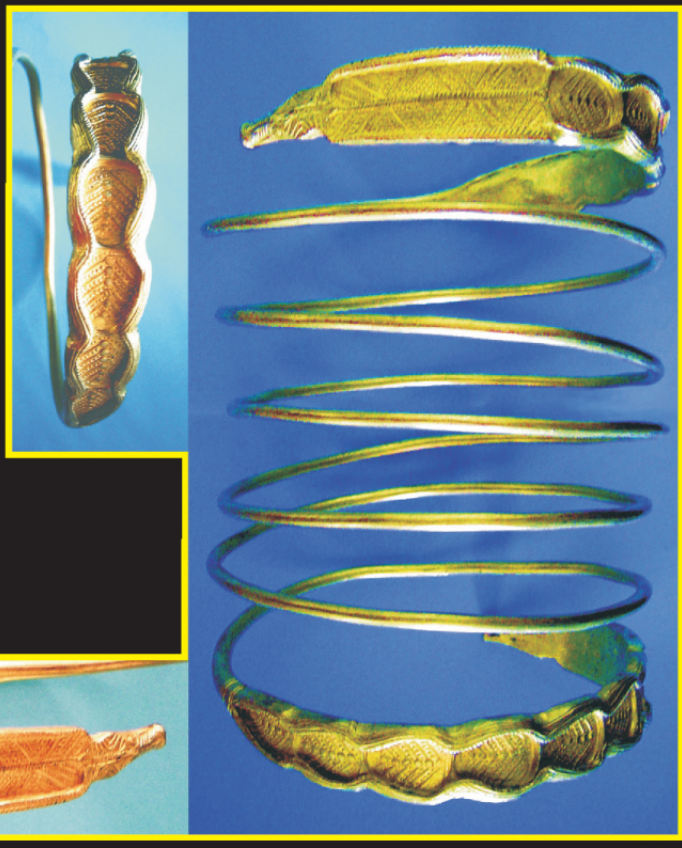

SE ÎNTOARCE ACASĂ

Revistă distinsă cu PREMIUL DE EXCELENȚĂ al ARP 2006

EDITORIAL

AURUL DACILOR

de Vladimir BRILINSKY

Despre brățările de aur ale dacilor s-au spus şi s-au scris vrute şi nevrute. De la legende înspăimântătoare cu blestemele aurului, la realitatea pe care încă nu o cunoaştem, dar care va ieşi la lumină cât de curând, o veritabilă panoplie de păreri şi certitudini au creat un imens tablou, în care personajul principal este aurul dacilor. În marea lor majoritate, istoricii şi cercetătorii care ne scriu istoria au refuzat să comenteze sau să interpreteze descoperirile căutătorilor ilegali de comori. Unii chiar au negat vehement aceste descoperiri care, de la an la an, făceau tot mai multă vâlvă. Pentru aceştia, în accepţiunea lor dogmatică, era imposibil de conceput că un popor care nu depăşea o cultură elementară a lemnului (citat din opera unui „istoric"), poate să posede bijuterii de aur de o asemenea finețe.

O ştire de la o agenție de presă anunța că „***o brățară dacică, provenită din siturile arheologice de la Sarmisegetuza, a fost identificată, grație unor informații deținute de investigatorii români, în momentul în care era expusă în standul unei firme americane ce participa la o expoziție cu vânzare organizată în Paris. Potrivit unui comunicat al Ministerului Administrației şi Internelor, brățara daco-romană, realizată din aur de 24 K, are o greutate de un kilogram şi era oferită spre vânzare, contra sumei de 90.000 de euro, la licitația organizată în cadrul Expoziției de la Grand Palais, din Paris. Brățara era expusă în standul firmei new-yorkeze Adriana Gallery".*** Trecând peste obişnuita, dar jenanta ignoranță a unui funcționar care a redactat comunicatul Ministerului Internelor şi care a scos din burtă că brățara ar fi daco-romană, trebuie remarcat că această ştire reprezintă un eveniment deosebit. Este, poate fără exagerare, începutul rescrierii istoriei noastre. Cei care credeau istoria dacilor bătută în cuie, cei care credeau că deasupra dogmelor istoriei dacilor nu mai există nimic, vor avea cu siguranță un şoc. Istoria noastră, asemenea unui şvaițer imens, este plină de goluri iar unul dintre acestea îl constituie capitolul „**aurul dacilor**".

Un capitol care urmează a fi scris. Din păcate, el nu este scris de cercetători şi arheologi care, în peste 80 de ani de săpături sistematice, nu au reuşit să descopere, cel puțin în Munții Şurianului, niciun gram de aur. Va fi scris acest capitol, cu larga contribuție a căutătorilor de aur, a braconierilor arheologi (cum li se mai spune), cei care în dorința lor de îmbogățire au scos la iveală nu numai minunățiile de brățări, dar şi mii de monede de aur. Cu toate că unii se vor supăra – şi este firesc acest lucru – va trebui totuşi să recunoaştem aportul lor la aducerea la lumină a tezaurelor. Sigur că legea îşi va spune cuvântul şi, după caz, va decide dacă ei sunt vinovați sau nu, dar este cert că istoria îi va consemna ca descoperitori importanți, asemuindu-i, respectând proporțiile, cu Schilemann, hoțomanul care a descoperit, dar şi înstrăinat fără drept, aurul vestitei cetăți Troia. Mai devreme sau mai târziu, îi vom cunoaşte pe cei care au scormonit Munții Sarmisegetusei căutând îmbogățirea, dar probabil niciodată nu-i vom şti pe acei anonimi care, ani la rând, zi de zi, s-au zbătut pentru ca aceste podoabe, adevărate cuvinte magice ale adevăratei cărți de istorie a românilor, să ajungă înapoi acasă, în ținuturile stăpânite odată de Burebista şi Decebal. Acolo, în anonimatul lor, li se cuvin mulțumiri şi întreaga recunoştință a generațiilor următoare.

CIVILIZAȚII ANTICE ALE EUROPEI TEMPERATE

Iosif Vasile FERENCZ

Argument

Civilizația dacică, fără nici o îndoială, a fost una remarcabilă; dovadă este şi interesul deosebit care i-a fost acordat de către lumea ştiințifică şi de către publicul larg. Ea este cunoscută astăzi datorită descoperirilor arheologice prin care a putut fi recuperat un mare volum de informații cu ajutorul cărora este posibilă reconstituirea, într-o măsură oarecare, a vieții comunităților umane din acea perioadă.

O altă sursă de informații pentru înțelegerea vieții unei populații este dată de comparația cu viața altor populații contemporane. Din acest motiv, credem că este util să prezentăm în paginile acestei reviste, pe parcursul mai multor numere, una dintre civilizațiile contemporane, cu care dacii au intrat în contact în mai multe rânduri.

CELȚII (IV)

În numerele anterioare ne-am referit la transformările şi restructurările societății celtice, înregistrate la începutul celei de a doua epoci a fierului care au creat tulburări în cadrul comunităților şi au contribuit astfel la naşterea unui nou tip de societate. În acest context, menționam că au fost declanşate migrațiile din secolul al IV-lea î.Chr.

Războinici celți

Între cauzele acelor evenimente, tradiția istorică înregistrată de Titus Livius şi de Trogus Pompeius consemnează creşterea demografică în rândul *biturigilor*, conduşi de legendarul rege *Ambigatus*. Conform aceleiaşi surse, suveranul a găsit soluția rezolvării excedentului de populație, prin colonizarea altor regiuni. Pentru aceasta, sorții au căzut pe cei doi nepoți ai săi care vor conduce fiecare câte un contingent. Unul dintre ele se va îndrepta spre sud, având în frunte pe *Bellovesus*.

Evenimentele istorice desfăşurate de grupurile de celți care au colonizat, în mai multe valuri, nordul Peninsulei Italice au

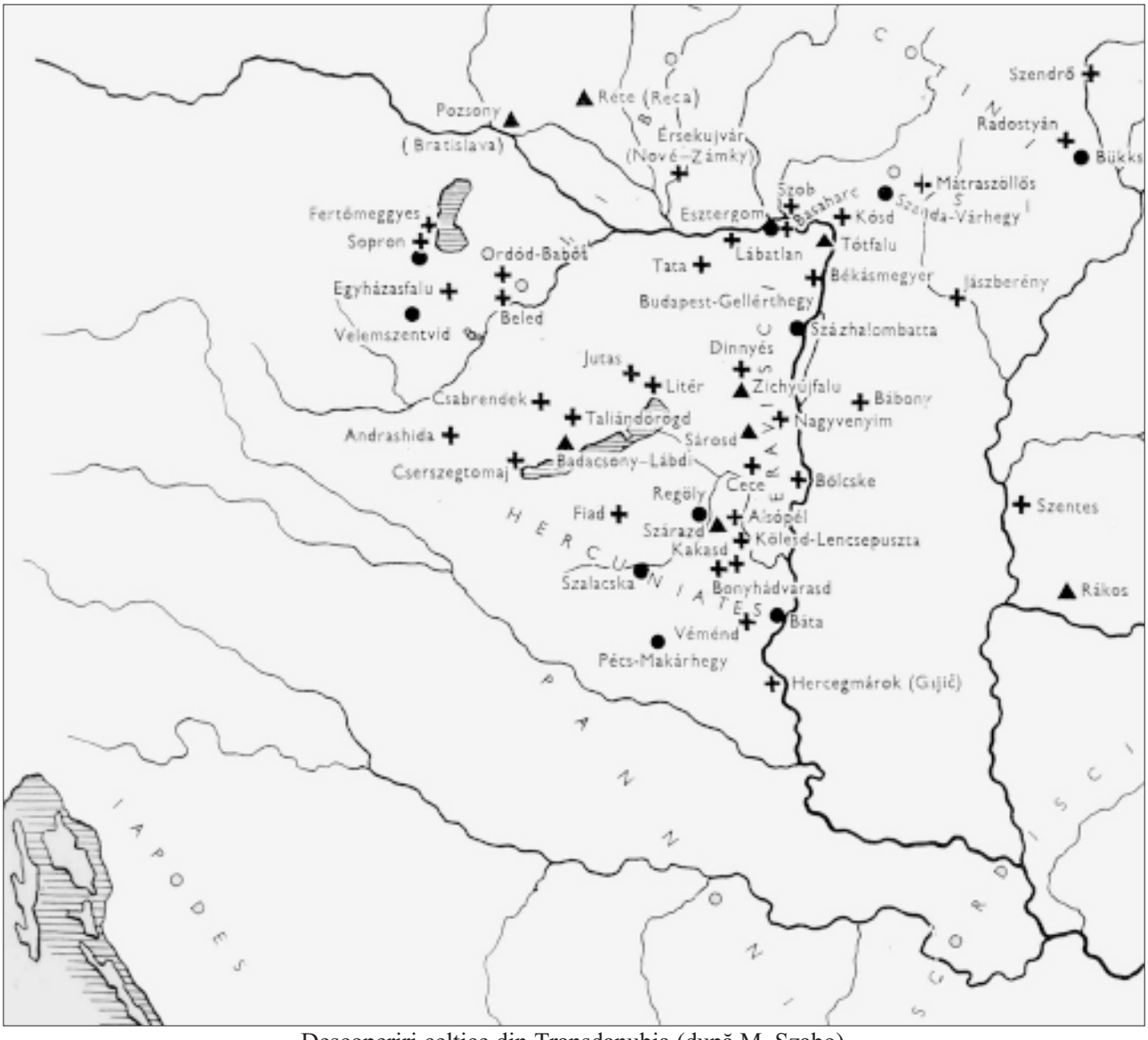

Descoperiri celtice din Transdanubia (după M. Szabo)

constituit subiectul episodului apărut în numărul anterior.

Cel de-al doilea contingent, condus de *Sigovesus*, conform legendei menționate de autorii antici citați, s-a îndreptat spre partea de răsărit a continentului. Istoricii din vechime au fost mai zgârciți în privința descrierii faptelor de arme ale războinicilor care au făcut parte din acest grup, însă cadrul general al desfășurării evenimentelor poate fi reconstituit, într-o măsură mulțumitoare, pe baza rezultatelor cercetărilor arheologice.

Deplasările de populații spre est

Aşadar, după cum istoriseşte izvorul literar, în timp ce valul de populație descris anterior lovea Italia, un altul, tot atât de puternic, s-a îndreptat spre regiunile aflate în estul Europei. Eroul legendar al lui *Sigovesus,* aflat în fruntea grupului călăuzit de zborul păsărilor, s-a îndreptat în direcția *Pădurii Hercinice*. Pe baza rezultatelor investigațiilor arheologilor, s-a putut stabili că începutul acestor raiduri datează la sfârşitul secolului al V-lea î.Chr., însă în acea etapă, considerată de debut, evenimentele se desfăşoară numai într-un spațiu restrâns şi bine delimitat din Transdanubia. Primului val de celți îi aparțin o serie de aşezări fortificate, cum este cea de la Sopron (în vestul Ungariei), precum şi unele necropole descoperite în jurul Vienei sau în sud-vestul Slovaciei.

Astăzi, cercetătorii au ajuns la un consens asupra stabilirii

Războinic celt, după site-ul
www.Celtic History, Warfare & Armory.htm

obiectivului principal al acestor mişcări, astfel că este larg acceptat faptul că era îndreptat în direcţia exercitării controlului asupra drumului chihlimbarului, care pornea din golful Adriaticii, înainta spre nord prin zona est-alpină, traversa Dunărea la vest de Bratislava şi continua până la Marea Baltică.

Prezenţa în Transdanubia

Cu toate că intenţia a putut fi sesizată din secolul V, penetrarea decisivă va avea loc doar din prima treime a secolului al IV-lea, având ca ax principal Dunărea. Dovadă sunt cimitirele descoperite la Ménföcsanak, Andráshida, Rezi – Rezicser şi în alte locuri. Cercetările arheologice au arătat că, la mijlocul veacului menţionat, partea de miazănoapte a Transdanubiei maghiare (între lacul Balaton şi Dunăre) era deja ocupată.

Analiza minuţioasă realizată de arheologi asupra complexelor funerare din cadrul necropolelor, a făcut să fie posibilă reconstituirea unor secvenţe semnificative ale vieţii acelor comunităţi omeneşti. Una dintre ele decurge din constatarea caracterului biritual al necropolelor pe baza căreia s-a putut argumenta apariţia în cadrul societăţii a unei noi clase militare. Aceşti războinici sunt cei care au determinat mişcările respective prin dorinţa lor de a cuceri glorie, avere şi pământuri fertile.

În legătură cu populaţiile care locuiau la sfârşitul primei vârste a fierului în Bazinul Carpatic şi pe care le-au întâlnit noii veniţi în aceste teritorii, au fost emise şi argumentate trei mari teorii. Una dintre ele acreditează ideea prezenţei unor populaţii ilire, în timp ce o a doua, vizează originea tracică a autohtonilor.

Realitatea pe care trebuie să o recunoaştem este că lipsesc datele certe care să ne permită să facem atribuiri etnice cu mai mare precizie. Acesta este motivul pentru care

credem că cea de a treia teorie, care susţine că în etapa de final a primei vârste a fierului, înainte de sosirea celţilor, în regiunile de la Dunărea mijlocie, se manifestă civilizaţii de origine diferită, poate fi mai uşor acceptată.

În urma interpretării materialelor arheologice, s-a putut stabili faptul istoric că un număr considerabil de aşezări au fost abandonate la începutul secolului al IV-lea. Primii dintre noii veniţi au fost originari, probabil, din teritorii aflate în nord-estul Bavariei, din părţile învecinate ale Austriei de astăzi şi din sudul Boemiei. Realizând o sinteză a datelor cunoscute, Miklos Szabó este de părere că celţii care au colonizat acele zone, într-un timp scurt, s-au amestecat cu autohtonii.

O altă concluzie spre care ne îndreptă analiza vestigiilor arheologice este aceea că invazia din secolul al IV-lea î.Chr. s-a desfăşurat în mai multe etape. Prima dintre ele, între anii 400–375, a avut drept rezultat ocuparea unor teritorii situate în nord-vestul Ungariei şi în sud-vestul Slovaciei.

Transilvania şi părţile aflate în vestul României de astăzi au fost colonizate într-o a doua etapă, începând din cea de a doua jumătate a secolului al IV-lea î.Chr. În acelaşi timp, zonele aflate la sud de Drava, în bazinul Tisei sau în Slovacia Orientală, par să nu fi făcut parte din arealul în care s-au desfăşurat evenimentele evocate.

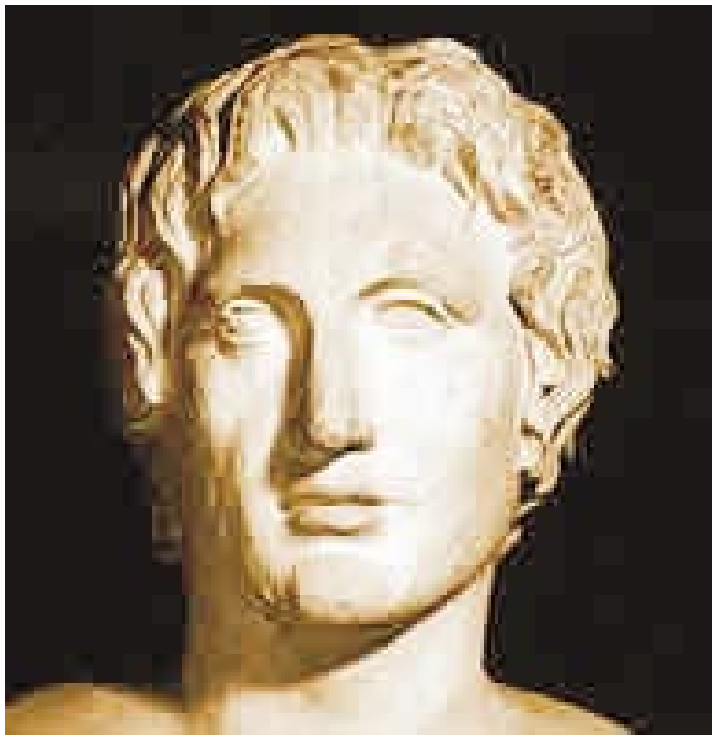

Alexandru cel Mare, imagine preluată de pe site-ul www. Alexander the Great (Alexander of Macedon) Biography.htm

Izvoare istorice scrise

Prezenţa şi activitatea populaţiilor celtice în zonă sunt menţionate sumar de izvoare istorice. Episodul cel mai cunoscut este acela al ambasadei din anul 335 î.Chr., pe care o primeşte Alexandru cel Mare. Aşa cum este cunoscut, episodul a fost evocat de unul dintre generalii regelui macedonean, Ptolemaios Lagos – viitor rege al Egiptului – şi fost înregistrat în scris în cadrul relatărilor lui Arrian şi Strabon.

Întâlnirea a avut loc în contextul expediţiei macedonene la Dunăre, împotriva tribalilor, când Alexandru a primit solii diferitelor populaţii din zonă.

Despre celţii care au fost primiţi de marele rege Strabon se afirmă că provin din apropierea Adriaticii, în timp ce Arrian plasează originea lor în Golful Ionic. Vencelas Kruta a remarcat că singurii celţi de la Marea Adiatică erau *senonii*, aşezaţi în jurul Anconei.

Momentul istoric surprins de autorii citaţi are o mare însemnătate, pentru că este prima ştire literară care îi menţionează pe celţi în această zonă.

Lance celtică, după site-ul: www.Celtic Weapons.htm

SEMNELE DE ÎNTREBARE ALE PODULUI DE LA DROBETA

Dorin LAZĂR

Ştiinţa istorică a avut nefericirea de a pierde multe din izvoarele scrise în legătură cu războaiele de apărare ale lui Decebal.

Deoarece "Comentariile" din „De Bello Dacico" ale lui Traian nu ni s-au păstrat, singurele documente pe care le putem descifra sunt cele sculptate pe Columna lui Traian, scene care pot fi considerate ilustraţii la lucrarea pierdută

(există o copie la Muzeul de Istorie a României din Bucureşti).

Imaginea podului care apare pe columnă, pe alte monumente şi pe unele monede bătute de Traian, este diferită de imaginea podului de la Drobeta, pod reconstituit de autorii moderni.

De la Apolodor avem descrierea unui pod, dar nu se deduce dacă podul respectiv este cel de la Drobeta şi nici că el, Apolodor, ar fi autorul construcţiei acelui pod. (Hadrian, urmaşul lui Traian, împărat cu calităţi de artist, îl extrădează pe Apolodor).

S-a stabilit că, în anul 101 d.Ch., când Traian a trecut Dunărea, ca să atace Dacia, el nu construise un pod de piatră, ci unul de vase, aşa cum apare pe Columnă.

Unii istorici au susţinut eronat că Traian a construit un pod de piatră la Drobeta, la începutul celui de-al doilea război cu dacii, şi că această construcţie ar fi durat doi ani, ipoteză greu de acceptat, deoarece astăzi, chiar cu tehnica modernă, un pod peste Dunăre are nevoie de circa 5 până la 7 ani pentru a fi construit.

Considerăm că în secolul al doilea d.Ch., un pod peste Dunăre nu putea fi realizat într-un timp scurt, având în vedere că romanii erau în plină campanie iar contraatacurile lui Decebal erau viguroase, provocând mari pierderi romanilor. (Menţionăm că au fost trei războaie cu şapte episoade). Referindu-se la acest pod, Dio Casius scria: "Podul ar fi adus o seamă de greutăţi de întâmpinat, care ar fi adus muncă şi cheltuială multă, fiindcă fluviul fuge repede formând o mulţime de băltoace, un fund mâlos, iar cursul apei nu poate fi abătut".

Unii istorici nu vor să ia în seamă acest text, considerând redactarea ca fiind incorectă, dar în continuare ei afirmă: " în niciun itinerariu antic şi în niciun text epigrafic nu se vorbeşte de podul lui Traian şi nici în zilele noastre tehnica construcţiei nu se ştie exact care a fost".

Muzeul din Turnu Severin posedă o parte din materialul rezultat din ultima demolare a podului, cu care ocazie s-au scos o mulţime de blocuri de piatră cu grijă lucrate având forme paralelipipedice, brăzdate cu şanţuri late ce erau prinse cu scoabe de fier şi între bârne puternice de stejar, luate din pădurile Daciei, despre care se spune că erau foarte dese şi înfricoşătoare.

Cum procedau constructorii daci? Desigur, întâi abăteau cursul apei prin săparea unor canale. În faţa oraşului Drobeta Turnu Severin, în spatele aşezării iugoslave Kladova, a existat pe

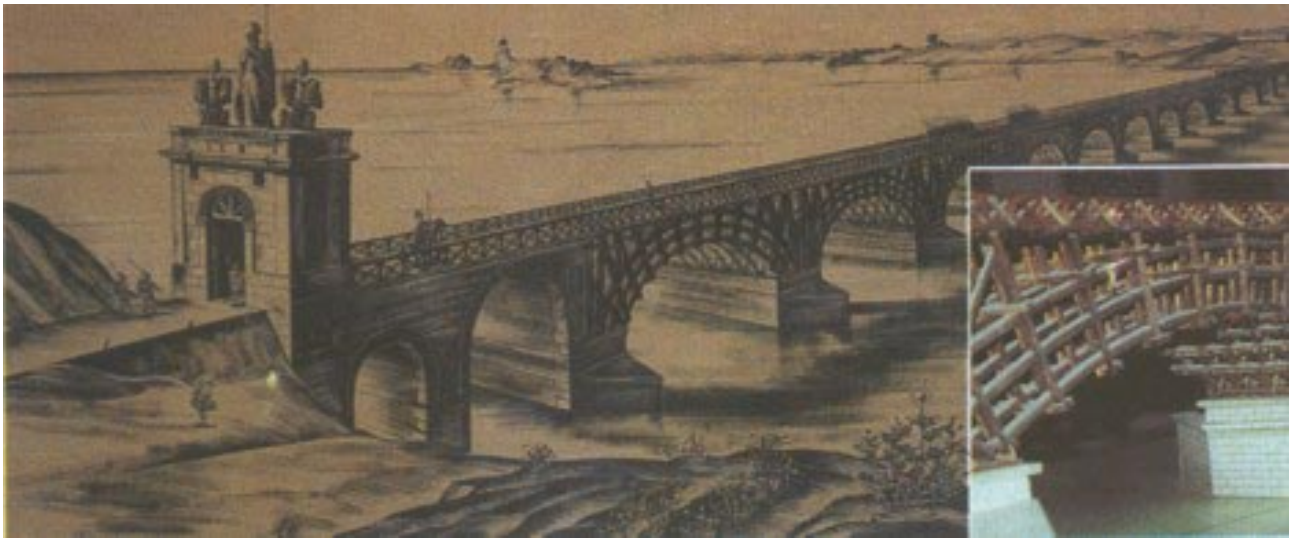

atunci un braț mort al fluviului, pe care Apolodor l-a desfundat cu scopul de a abate apele în asemenea mod, încât să scadă nivelul Dunării pe brațele secundare ale picioarelor podului, scria arheologul D. Tudor. Apoi pregăteau fundația podului, se înfigeau pari ascuțiți de stejar pe care se așezau blocuri de piatră. Această metodă dacică se poate observa și la construcția Cetății-Port Păcuiul lui Soare. Blocurile de piatră se așezau unele peste altele introducându-se între ele un liant vegetal. Menționăm că dacii cunoșteau compoziția anumitor betoane, mortarul de var stins alb și ocru, cimentul de diamant. Cu timpul, din cauza greutății blocurilor, se făcea tasarea și sudarea chimică a materialelor. Această așezare a blocurilor de piatră se aseamănă cu cele de la Grădiștea Muncelului și de la Cătălina Cotnari – cu trei secole mai vechi decât cele din Munții Orăștiei.

Luat prin surprindere de atacurile romanilor, Decebal, recunoscut de scriitorii antici ca un mare strateg, demolează partea carosabilă a podului (care era de lemn) iar restul îl incendiază, după cum arată bârnele arse la fața locului, aceasta pentru a opri înaintarea romanilor.

De aceea Traian construiește UN POD DE VASE în fața orașului Orșova de astăzi. Mai târziu, armata romană a refăcut podul pentru a transporta prada luată de la populația dacică, dar cărămizile cu ștampila legiunilor romane, găsite pe acest loc, nu dovedesc că ei au și construit podul.

În sprijinul ipotezei că podul de la Drobeta ar fi fost construit CHIAR DE DACI, vine și afirmația găsită în volumul comemorativ „Drobeta Turnu Severin", editat de Muzeul Regional Porțile de Fier, în 1974. La Cireșul și în împrejurimi s-au descoperit numeroase cuptoare de redus minereu de fier și cuptoare de stins var pe care le putem pune în legătură cu construirea podului ca unități auxiliare dezvoltate în imediata apropiere a obiectivului.

În secolul III, Constantin cel Mare, dac de origine, născut la Niș, reconstruiește podul de la Drobeta, adaugă un castru cu patru tunuri și un edificiu cu numeroase încăperi. În

castrul de la Drobeta, s-au găsit monezi de la Domițian și Claudius. S-ar putea avansa ipoteza că existența castrului de la Drobeta ar fi din vremea Flavilor. Justitian, ilir de origine, adaugă și el – la celălalt capăt al podului – un castol.

Menționăm că într-o baladă aromână se vorbește de trei meșteri iscusiți, care au construit un pod peste Dunăre și la care au lucrat 6 ani. Citățm ultimele versuri din balada „Puntea din Arta":

„Trei surori erau și ea – Toate trei cu soartă rea –

Câte-ș treile le zidiră, meșteri răi și fără milă:

– Una e la Dunărea – La Vardar îmi este alta –

– Iar eu la punte-n Arta".

Nu este exclus ca majoritatea podurilor de peste Dunăre (Orșova, Drobeta, Celei, Brăila) care legau malurile imperiului lui Burebista – ținând cont de nevoile economice din timpul perioadei de înflorire al statului dac – să fi fost construite înainte și în perioada marelui rege Burebista, unificatorul tuturor neamurilor traco-dacice într-un stat dac independent și centralizat.

Este ilogic ca o armată care posedă teritoriul numai de pe un mal al fluviului (cazul romanilor) să reușească să construiască un pod, al cărui al doilea capăt se afla pe teritoriul inamic.

Pare mai logic ca podurile de peste Dunăre să fi fost construite de poporul care stăpânea ambele maluri, cum a fost în vremea regelui Burebista (Strabon scria: „Burebista stăpânește tot teritoriul de pe ambele maluri ale Dunării, era temut de romani, ataca, trecea fluviul când vroia, până în Macedonia, pe care îl predă când vroia".

Dacia, cu marile ei resurse aurifere, confirmă prin forța ei militară că putea construi asemenea obiective strategice.

TROIA ÎNTRE ADEVĂR ŞI LEGENDĂ

Michaela Al. ORESCU

Poate cea mai râvnită cetate a antichităţii, Troia a fost permanent sursa unor importante evenimente ale vremurilor. Să nu uităm că din Troia fumegândă, cu mai multe corăbii, pleacă celebrul trac Enea, cel care avea să se oprească după un drum istovitor în Valea celor 7 coline, acolo unde va pune bazele unei comunităţi care va da naştere vestitului şi temutului popor roman. Peste sute de ani, chiar cotropitorul Daciei, împăratul Traian avea să fie mândru de originea sa, provenind din neamul eneizilor. Prezenta lucrare este o analiză a ceea ce a însemnat Troia cu locuitorii săi în contextul lumii antice şi nu numai.

În antichitate, una dintre cele mai celebre cetăţi şi civilizaţii, în acelaşi timp, ale Asiei Mici, a fost Troia, capitala imperiului frigyan, situată la nord-vestul subcontinentului microasiatic, în apropiere de Strâmtoarea Dardanale, care poartă numele lui Dardan, fiu al lui Atlas şi al Electri, întemeietor şi prim rege al Troiei.

Frigyenii erau euro-indo-europeni, proveniţi din arienii plecaţi din Spaţiul Carpatic în mileniul al V-lea î.H., care au civilizat India şi, prin ea, Extremul Orient şi întorşi, parte dintre ei, în mileniul al III-lea spre Europa, Asia Mică, nordul Africii şi întreg Bazinul Mediteranean.

Strâmtoarea Dardanale, determinată de limba de pământ denumită în antichitate Chersonesul Tracic, aflată la sudul Traciei şi la nord-vestul Asiei Mici, face trecerea spre Hellespont, de unde se deschide Propontida-Înainte de Pont (Marea Neagră), Propontida astăzi numită Marea de Marmara.

Apa Hellespontului a primit acest nume în antichitate, în amintirea tinerei Helle care s-a înecat în această apă, pe când se refugia împreună cu fratele său Fryxus, din cetatea Ornomenos a Beoţiei, din cauza persecuţiei din partea mamei lor vitrege, Ino, soţia regelui Athamas.

Cei doi fraţi au încălecat pe un mare berbec cu lâna de aur, dar în drum, Helle s-a înecat în apele Dardanelelor, acestea primind în antichitate numele de Hellespont. Fryxus a ajuns însă în Colhida, determinând noi întâmplări legate de lâna de aur a berbecului.

Limba de pământ care odinioară se numea **Chersonesul Tracic**, aflându-se la sudul Traciei, a fost confundată de unii autori cu **Chersonesul Tauric**, astăzi Peninsula Crimeea, de la nordul Mării Negre.

Această confuzie, intenţionată sau nu, a deplasat orientarea anticei Troie, aflată de fapt la nord-vestul Asiei Mici, după unii autori, în nordul Mării Negre, la Bosforul Cimerian, azi Strâmtoarea Kerci, cu intenţia ca Troia să fie plasată în sudul Sciţiei, în apropiere de râul Borystene, aşa numit în antichitate, unde locuiau populaţii geto-germanice, precum tauriscii şi alazonii.

Disputa se referă la ultima cetate Troia, dintre cele nouă sau unsprezece cetăţi numite tot Troia, care au fost distruse şi refăcute pe acelaşi spaţiu, această ultimă cetate Troia rămânând cea mai celebră datorită războiului întreprins de greci împotriva ei, asediul prelungit timp de zece ani (1195-1185 î.H., distrusă complet şi eternizată în marea epopee scrisă de Homer, "Iliada".

Faptul că unii autori plasează celebra şi ultima Troie din şirul celor distruse, la nordul Mării Negre, este datorat sau unor confuzii create de denumirea celor două "Chersones-uri", sau este o acţiune deliberată, pentru a atribui unor triburi geto-germanice evenimente celebre istorice din antichitate.

În sprijinul acestor pretenţii, s-a recurs la o piatră inscripţionată, închinată lui Achille, ca neputând să reprezinte altceva, de fapt, decât un cenotaf în amintirea eroului important care a participat la războiul troian, ca şi "cursus Achileis", ştiut fiind că sciţii preţuiau memoria oamenilor deosebiţi, chiar dacă aceştia le-au fost duşmani. Este şi cazul lui Oreste, fiul lui Agamemnon, conducătorul expediţiei, din partea grecilor, în războiul troian. Oreste, după ce şi-a ucis mama, necredincioasă şi ucigaşă a tatălui său, drept penitenţă, a fost trimis de Apollon (de fapt de către preoţii templului), în Chersonesul Tauric (Peninsula Crimeea), pentru a aduce de acolo imaginea (probabil statuia) surorii zeului Apollon, zeiţa Artemis (Diana). Pornit la drum, împreună cu prietenul său, Pylade, cei doi sunt arestaţi de regele tauriscilor-sciţi, Thoas, fiind sortiţi drept jertfă zeiţei Artemis. Oreste şi prietenul său, Pylade, au reuşit să scape cu ajutorul Ifigeniei, fiica lui Agamemnon care, pentru a nu fi jertfită, a fost trimisă aici ca preoteasă a Artemidei. Oreste şi Pylade l-au ucis pe rege, au răpit statuia zeiţei Artemis şi au fugit pe mare.

"În admiraţia acestor fapte de vitejie" (!) şi a prieteniei devotate dintre cei doi, sciţii le-au înălţat un templu – Oresteion-ul – unde li se aduceau jertfe şi unde s-a ridicat o coloană de bronz pe care au fost inscripţionate isprăvile lui Oreste şi Pylade. Acestea au constituit exemple de

vitejie, solidaritate şi prietenie devotată, devenind reguli stricte pe care trebuia să le respecte şi să le memoreze copiii.

”Când e vorba de oameni deosebiți, nu cercetăm de unde se trag şi nu-i pizmuim, fiindu-ne duşmani... Ci, după faptele săvârşite, îi lăudăm şi-i numim <ai noştri >”. (Lucian din Samosata, “Scrieri alese”, Edit. Univers, Cap. “Toxares şi prietenie”, pag. 357-358).

Conform acestor mentalități ale sciților alazoni-taurisci, i-a fost dedicat lui Achille un cenotaf spre amintire şi s-a dat numele lui unei căi, dar locul unde a murit în luptă a fost Troia din nord-vestul Asiei Mici şi tot acolo a fost îngropată cenuşa lui şi a lui Patrocle, prietenul său, fiecăruia ridicându-i-se câte un tumul, aşa cum apar pe hărțile vechi. (Historischer Schul – Atlas F.M. Putzgers, Leipzig, 1934, pag.6).

Mai mult, templul lui Apollon din Insula Leuce (Albă) din Marea Neagră, în fața Deltei Dunării, a fost dedicat lui Achille.

În toate hărțile, ca şi în lucrările autorilor antici precum Homer (“Iliada”), Quintus din Smirna (“Războiul Troiei sau sfârşitul Iliadei”), Lucian din Samosata (“Toxaris sau prietenia”), Ovidiu (“Metamorfoze”) etc, celebra Troie – care a fost distrusă de greci într-un război de zece ani

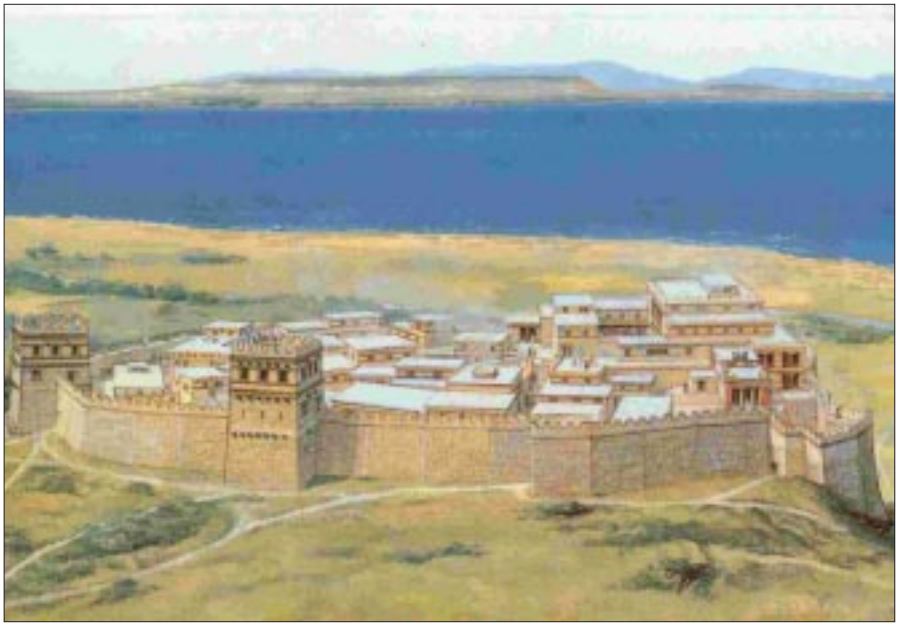

– a fost plasată la nord-vestul Asiei Mici.

Prezentăm câteva citate din operele care vorbesc despre războiul troian şi despre amplasarea celebrei cetăți: “Despre întemeierea Troiei. Fiul Latonei, Apollon, părăseşte Tmolul şi zburând prin văzduhul limpede, se opreşte în câmpiile lui Laomedon (rege al Troiei), **dincoace de Marea lui Helle**” (Ovidiu “Metamorfoze”, Cartea XI).

”La dreapta **Sigaeului** (port lângă Troia) şi la stânga adâncului Rhoeteum (promotoriu lângă Troia), se află un altar vechi, consacrat Tunătorului Panompleus (Jupiter). Acolo, zeul vede pe Laomedon punând temeliile cetății Troia” (Ovidiu, “Metamorfoze” Cartea XI. Edit. Ştiințifică, Bucureşti, 1959, pag. 298).

S-a insinuat că ultima Troie, cea celebră prin războiul cu grecii care au distrus-o în 1185 î.H., ar fi fost amplasată eronat de Homer în „Iliada”. Din “Biblioteca historica”, lucrare a lui Diodor din Sicilia, au fost sustrase (sau au dispărut) cărțile VI-X, spațiu în care “librari sau editori” (!) au introdus aşa-numitele “Efemeride” întocmite de Dictys cretanul şi Dares frigianul. În prefața la “Războiul Troiei sau sfârşitul Iliadei”, operă a lui Quintus din Smyrna, autorul Eugen Cizec menționează: “scrierile referitoare la războiul troian erau atribuite eronat unor participanți la sediul Ilionului (Tracia), cum a fost Dares din Farigya şi Dictis din Creta”.

De altfel, Dares a murit chiar în fața Troiei şi nu avea când să scrie despre acest război.

Se merge mai departe cu mistificările: regiunea Achaia Phtiotica, aflată în Grecia continentală la sud de Thessalia şi de unde era originar Achille, este plasată de unii autori în Caucazia, Georgia de astăzi (de unde ar fi fost originare frumoasa Elene şi Clitemnestra).

Se face apel şi la amazoane, care au participat la războiul troian conduse de regina lor, Pentesileea. Despre aceasta, însă, Quintus din Smyrna, de exemplu, spune că “moartea sorei sale Hipolite (pe care) o omorâse din greşeală (la o vânătoare)… o hotărâse să vină în ajutorul Troiei**, ca să se îndepărteze de patria ei**?!! (care era în Sciția de la nordul Mării Negre), exilul constituind o penitență şi o pedeapsă). De aici reiese, de asemenea, că războiul Troiei nu avusese loc la nordul Mării Negre, ci la nord-vestul Asiei Mici, în Troada, unde pe hărțile antichității aflăm menționat “Campus Troanus”, între râurile Scamandru şi Meandru, unde apare Troia-Ilion de care vorbeşte Homer în “Iliada”, în nordul Asiei Mici fiind menționate: tumulul lui Achille, tumulul lui Patrocle, templul Achilleum, tumulul lui Aiax, iar la coasta sudică a Hellespontului, Promotoriile Sigeum şi Rhoteum ca şi aşezarea-port Rhoteum. (“Historischer Schul-Atlas”, F.M. Putzger, Leipzig, 1934, pag.6).

Astfel, din dorința de a aduce cu orice preț “o noutate” sau din intenția de a servi istoria veche, inexistentă a unor neamuri, se recurge uneori la mistificări, care, oricum, nu sunt susținute de dovezi documentare certe şi serioase, chiar recurgându-se la indicarea unor izvoare fictive.

CIVILIZAȚIA DACO-GEȚILOR ÎN CADRUL CULTURII UNIVERSALE

Alexandru GEORGESCU

Prin cunoaşterea obiectivă a fenomenelor istorice complexe şi prin studierea factorilor reali ai culturii, civilizaţiei şi structurilor sociale, ni se poate releva adevărata dimensiune a culturii şi civilizaţiei strămoşilor noştri.

Existența statului dac în perioada secolelor I î.e.n. şi I e.n. reprezintă corolarul unei civilizaţii a cărei valoare nu poate fi contestată; ea reprezintă punctul

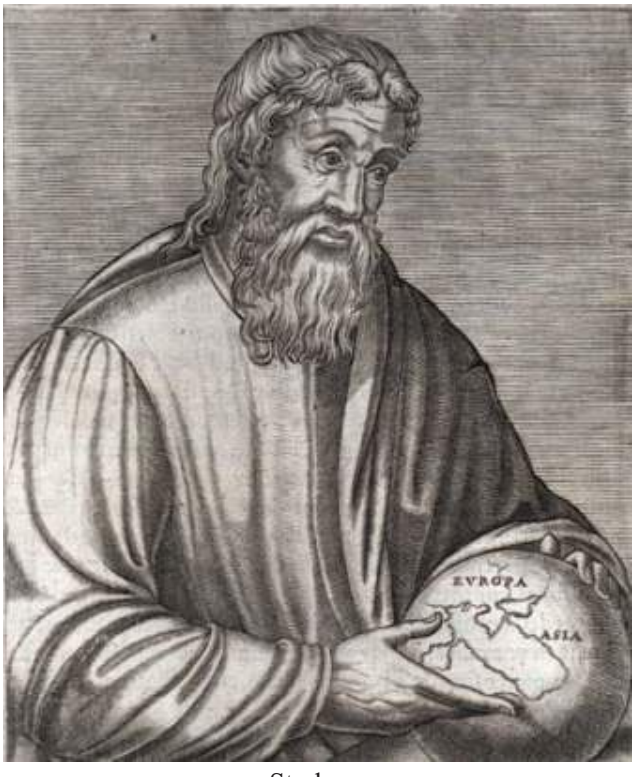

Strabon

de plecare în analiza contribuției şi încadrării civilizației străbunilor daci în cultura europeană.

În cadrul acestor valențe, strămoşii daci se evidențiază – pe lângă vitalitatea şi setea permanentă de libertate – prin interesul lor constant raportat la structurile axiomatice ale credinței în nemurire.

Aşa cum aprecia Mircea Eliade, omul nu poate trăi în haos. Omul este rezultatul unui proces dialectic pe care îl putem denumi manifestație a sacrului… Relevând ființei semnificația şi adevărul într-o lume a necunoscutului, experiența sacrului a deschis calea spre o gândire sistematică.

Privind lucrurile prin perspectiva evoluției realităților etno-sociale şi istorice, se poate ajunge la concluzia că satul dac este rezultatul unei îndelungate epoci de dezvoltare şi a unor prefaceri economice profunde.

Încă de la primele apariții în lumina istoriografiei antice, daco-geții s-au manifestat ca entitate cu caracteristici distincte. Se poate vorbi de o forță magnetică exercitată de civilizația strămoşilor poporului român asupra istoriografiei antice, referindu-se la virtuțile eroice şi la credința în nemurire, la sensurile speculative aparținând legii supreme pe care o demonstrează religia lor superioară ale cărei valori etnice sunt de substanță.

Energia fizică şi spirituală care le era proprie a făcut ca eroismul tenace şi consecvent ce caracterizau acest neam să exercite o fascinantă forță magnetică, prin prestigiu, asupra scriitorilor istoriografiei antice. Mărturii scrise privind teritoriul strămoşilor romanilor datează din secolul al VII-lea î.e.n. Poemele homerice amintesc, la rândul lor, de traci, care – după cum arată V. Pârvan – locuiau un imens spațiu cuprins între Marea Egee, Asia Mică spre sud, Munții Pripetului în nord, Alpii austrieci, Morava, în vest iar către est, Niprul cu cetatea Olbia şi țărmul Pontului Euxin.

Printre primele scrieri care consemnează date despre spațiul locuit de geto-daci consemnăm lucrarea "Theogonia" a lui Hesiod (care a trăit în secolul VIII î.e.n.) în care se aminteşte de "Istrul care curge atât de frumos".

Părintele istoriei, Herodot, aduce geto-dacilor un elogiu suprem arătând că sunt "cei mai viteji şi cei mai drepți dintre traci". Un contemporan al lui Herodot, Helanicos, relatează unele date prețioase privitoare la ocupațiile populației din nordul peninsulei Haemus, deci

ale daco-geților – reliefând printre altele și miturile, ca și legendele ce formau universul lor spiritual. În acest sens, autorul subliniază rolul pe care l-a avut zeul suprem Zamolxis și credința în nemurirea sufletului arătând că trizii și crobizii ce locuiau în Sethya Minor îi erau devotați. Preocupările spirituale ale strămoșilor noștri vor fi relatate și de către Strabon, Diodor, Dion Chrysostomos care recunosc, pe lângă calitățile și virtuțile caracteristice, și pe aceea a credinței în nemurire determinându-l pe Sidonius Apolinaris în secolul al V-lea să spună că dacii au fost un popor de neînvins.

Strabon – geograf de prestigiu al antichității și reputat istoric – apreciază în "Geografia", cea mai veche și completă lucrare de acest gen ce se cunoaște, că goții, o ramură din marele trunchi al tracilor, reprezenta o mare forță politică și militară temută dintotdeauna de Imperiul Roman.

Istoricii antichității târzii au continuat reliefarea calităților superioare ale daco-geților în opere de prestigiu. În secolul al II-lea e.n., Dion Chrysostomos este de părere că geții sunt cunoscuți ca "cei mai războinici dintre toate popoarele barbare". Istoriografia bizantină, la rândul ei, nu ignoră existența strămoșilor noștri la nord și la sud de Dunăre.

Astfel, Kalcondilas (în secolul al VII-lea) confirmă continuitatea și unitatea neamului din sudul Dunării.

De asemenea, Kekaumenos atrage atenția asupra faptului că romanii din Pind și din ținuturile de la sud de Dunăre sunt de aceeași origine ca și cei din nordul fluviului arătând că ei se trag din regele Decebal referindu-se și la besii de neam traco-dac locuind în părțile de azi ale Banatului.

O problemă ce merită a fi ridicată este aceea că realitățile geo-politice și istorico-sociale au fost ignorate și marile virtuți ale strămoșilor daci au fost atribuite fără nici o rezervă altor popoare. În acest context s-ar putea cita istoriografia gotică ce a confundat denumirea de "got" cu cea de "get" inadvertență pusă în circulație de istoricul Iordanes care încearcă crearea unei viziuni glorioase a poporului său.

Utilizând informații istorice pierdute între timp, citându-l pe Herodot, le sunt transferate goților meritele geto-dacilor în lucrările sale mai importante "Getica" și "Romana".

Inadvertența amintită va fi preluată și de alți autori ai antichității târzii precum Prudentius, Claudian, Crasius.

Datorită acestora, istoriografia occidentală a Europei din aceeași perioada va sesiza dimensiunea valorilor de prestigiu ce au aparținut poporului geto-dac.

Relatări privitoare la civilizația dacilor apar și în cultura istorică a Spaniei; astfel, Isidor de Sevilla care a trăit în secolul al VI-lea – precursor al istoriografiei iberice – ce a ajuns la concluzia aceleiași confuzii și care stabilește tangente între spanioli și poporul de la Dunărea de Jos, grație integrării în cultura peninsulară a glorioasei istorii a geto-dacilor.

În secolul al XIII-lea, în Spania vor apărea scrieri istorice în care se vorbește despre daco-geți, mențiunile mergând până acolo încât îi interferează în chiar geneza poporului istoric.

Această perioadă este caracterizată prin apariția unei lucrări a lui Rodrigo Jimenez, episcop de Rada, intitulată "Istoria Getica" și în care se conturează unele date privitoare la strămoșii daco-geți pe care îi considera drept ascendenți ai poporului său.

Același autor, Rodrigo Jimenez, în lucrarea "Historia Romanorum", utilizează numeroase informații din care se desprinde un contur foarte precis al acestor noțiuni.

Într-o conexiune directă cu această problematică, o altă lucrare a lui Alfonso El Sabio, apărută în anul 1262, ajunge la concluzia unei identități între daci și poporul spaniol.

În lucrarea "Cronica general de Espana", autorul face elogiul divinității supreme a dacilor, Zamolxis, în același timp evidențiind marile virtuți pe care Zamolxis le-a insuflat poporului care îl adora ca zeu, vorbind în același timp și de Burebista și Deceneu care au dat daco-geților norme de conduită reușind să transforme poporul dac într-una din gințile superioare ale antichității.

În timpul războiului de 30 de ani, un alt scriitor spaniol, Saavedra Fajardo, se referă la civilizația geto-dacilor arătând că ei se credeau nemuritori, disprețuind moartea și oferindu-se în mod generos tuturor primejdiilor ce interveneau atunci când se luptau pentru apărarea patriei lor.

Se poate, astfel, observa că în Peninsula Iberică au supraviețuit o perioadă îndelungată de timp acele referiri la valoarea de excepție a spiritualității daco-getice precum și a mitului lui Zamolxis, valențe ce au amplificat sfera orizontului culturii spaniole.

Coordonatele fundamentale ale mitului dacic vor fi transpuse și în partea occidentului nordic.

O lucrare intitulată "Cronica dacilor de Normandia" consemnează faptul că numele dacilor se confundă cu cel al donilor (danezilor) iar în istoriografia medievală, Danemarca este cunoscută și cu denumirea de Dacia, Getia sau Gotia.

Aceeași cronică mai relatează că "Dacia care se

numeşte azi Danemarca a fost locuită de goţi având mulţi regi care au recurs la ştiinţa unor mari filosofi ca Deceneu, Zamolxis şi alţii.

Iată, aşadar, un leit-motiv ce caracterizează istoria medievală, acela de a integra în partea occidentală a Europei valorile incontestabile ale civilizaţiei dacilor.

Civilizaţia daco-geţilor preocupa şi pe savantul de origine suedeză Karl Lund, autor al unei opere de referinţă având ca dată de apariţie anul 1687 şi intitulată "Zamolxis primus Getarum legislator".

Utilizând o vastă informaţie istorică, autorul se va referi la marea personalitate a lui Zamolxis subliniind activitatea legislativă precum şi normele de conduită pe care le-a impus poporul său. Se aminteşte, în acelaşi timp, de marele preot Deceneu şi de zeul Zamolxis ce a dat legi poporului său potrivit cărora acesta trebuia să trăiască în cumpătare şi potrivit naturii.

Aceste legi civile şi naturale sunt cele ale întregii omeniri şi reprezentă principiile ce tind la desăvârşirea fiinţei umane.

Forţa activă a marilor valori aparţinând civilizaţiei daco-getice se va întâlni şi la alţi autori de prestigiu europeni.

În secolul al XX-lea, filosoful de origine germană Mommsen, în lucrarea "Istoria Romei", subliniază sensurile adânci ale acestei civilizaţii: "apariţia cultului lui Zamolxis a fost cea mai surprinzătoare reformă politico-religioasă a naţiunii, înfăptuită de regele geţilor Burebista şi marele preot Deceneu. Prin noua evanghelie a cumpătării şi eroismului, cu o armată disciplinată şi înflăcărată, marele rege a făurit în câţiva ani un regat puternic. Acest popor s-a luptat cu adversarii săi ca nişte zei pentru libertatea neamului lor".

Iată că permanenţele şi strălucitele sinteze ale civilizaţiei geto-dacice integrând dinamismul creator al eroismului în luptele pentru libertate au fost integrate în circuitul valorilor de excepţie ale culturii universale.

O caracteristică importantă a civilizaţiei şi culturii dacice este concepţia filosofică despre lume şi viaţă. Trăsătura esenţială a concepţiei despre lume şi viaţă a geto-dacilor este aceea de a fi atotcuprinzătoare situându-se într-un plan al totalităţii în care problemele naturii, ale vieţii sociale şi destinul uman îşi găsesc explicaţii de sine stătătoare.

Elementele fundamentale ale acestei concepţii se manifestă printr-o originalitate şi o evoluţie specifică în raport cu ideile altor culturi şi civilizaţii pe plan european pe care le-a influenţat în mod pozitiv.

În afara acestora, strămoşii noştri au avut personalităţi de excepţie, cum rar le este dat popoarelor să aibă. Momentul pe care îl celebrăm anul acesta deschide o nouă fereastră a istoriei, o fereastră spre veşnicie şi absolut, prin credinţă şi prin luptă. Înaintând prin noaptea şi ziua istoriei adăugându-se vibraţiile spiritului la plămădirea omenirii, noi am purtat dintotdeauna măcar o parte din lumina acestui moment înfăptuit prin gestul regesc al lui Decebal.

Decebal a rămas în memoria noastră că strămoşul-erou, un om nou, aşa cum îl vedea şi Alecu Russo: "în mijlocul tăcerii de moarte, în care lumea era cufundată pe timpul lui August, se vede ridicându-se deodată în faţa Imperiului Roman un om nou şi un popor nou, pe care vechii cetăţeni ai Romei îi numeau barbari. Însă şeful barbar se numeşte Decebal; el are o inimă ce ar putea cuprinde lumea întreagă, el se sprijineşte cu mândrie pe arcul libertăţii. Popoarele stau în mirare cu ochii ţintiţi asupra acestui barbar, care se măsură cu împăratul, găsindu-se deopotrivă cu dânsul, şi care umileşte Roma, silind-o să-i plătească tribut".

Să ne plecăm, aşadar, în faţa strămoşilor iar dacă o lacrimă fierbinte ne va împăienjeni ochii este de mulţumire şi de mândrie că în adâncul sufletului nostru dacii nu au pierit iar zeii ne vor ajuta să dobândim calitatea strămoşilor noştri pentru ca ei să poată trăi prin noi, transpunând astfel în eternitate neamul românesc.

Dacă doriţi un abonament la
DACIA MAGAZIN
Trimiteţi prin mandat poştal suma de 250 000 lei pe adresa Daniela Gridan 2700 Orăştie Piaţa Victoriei 20.
Veţi primi începînd cu luna următoare douăsprezece numere ale publicaţiei noastre.
Vă rugăm să specificaţi pe mandat adresa poştală corectă la care doriţi să primiţi revista.

PERMANENȚA DACIEI ÎN CONTEXTUL EUROPEAN

Lucian COSTI

În memoria învățătorului meu, Nicolae Prodan, refugiat din Basarabia strămoşească, şi celor dragi lui, care nu s-au mai întors niciodată din Siberia.

De cele mai multe ori, evenimentele istorice tragice petrecute în termen relativ scurt, prin şocul şi spaima pe care le generează, ne fac să uităm că există coordonate majore care, mai devreme sau mai târziu, îşi revin la starea lor naturală după ce au fost brutal întrerupte, atunci când desfăşurarea scenei istorice, **necontenit schimbătoare**, reface echilibrele stricate. **Dacia este o astfel de coordonată majoră permanentă, o existență geopolitică de netăgăduit, înțeleasă ca atare încă din antichitate.** Lucrarea de față îşi propune să aducă argumente în sprijinul acestei afirmații, bazate în special pe analiza hărților vechi.

Într-adevăr, studierea atentă a vechilor hărți europene, care au avut un caracter oficial, servind autorităților administrative şi militare încă din vremea Imperiului Roman şi care au fost redactate de autori străini de neamul daco-românesc, ce nu aveau motive să ne fie părtinitori, demonstrează că cei vechi considerau Dacia ca o permanență majoră în contextul continental, cu toate vicisitudinile prin care a trecut statul Daciei în primele secole ale mileniului unu. O analiză obiectivă, multidisciplinară care include studiul atent al vechilor hărți europene este necesară pentru demonstrarea adevărului asupra trecutului nostru; o astfel de analiză este în măsură să răspundă atacurilor celor care încearcă să distorsioneze o istorie cu care ne mândrim, spre a justifica un statu-quo anormal care nu este nici veşnic, nici în spiritul devenirii istorice, statul Daciei traversând, de fapt, o criză vremelnică începută în anul 1940.

Pentru o lungă perioadă, prototipul tuturor colecțiilor de hărți, a atlaselor, l-au constituit Geografiile lui Ptolemeu. Autorul acestora, numit în traducerile latine Claudius Ptolemaeus Pelusiensis, a trăit în secolul al II-lea d.C. Nu ne-au parvenit date biografice mai detaliate [1, p.1]. Se consideră că s-ar fi născut la Pelusium, cum este sugerat de al treilea nume pe care-l purta (Pelusiensis); dar erau două localități cu acest nume, una în Delta Nilului, în Egipt, cealaltă în Tesalia, în nordul Greciei. Probabilitatea ca Pelusium din Delta Nilului să fi fost locul său de naştere este mai mare, întrucât autorul a locuit un timp în Alexandria, vecină cu Pelusium din Delta Nilului. Pentru cercetătorii noştri pasionați de istoria străveche a Daciei, ar fi de dorit investigarea legăturii etimologice a numelui oraşului Pelusium din cele două ținuturi menționate cu numele marii țări Pelasgia, a cărei inimă era Dacia antică. Mai multe informații din lucrările sale permit să se deducă faptul că a trăit în jurul anului 141 d.C., întrucât această dată este notată pe observații astronomice făcute de el în acel an. Atlasul său constă din 8 cărți ce cuprind 27 de hărți acompaniate de text. La data când Claudius Ptolemaeus îşi desăvârşise lucrarea sa cartografică, statul Daciei suferise o grea înfrângere militară din partea Romei şi o parte a teritoriului său (estimat la mai puțin de 20% sau circa 110,000 kilometri pătrați) era sub administrație militară romană de câteva decenii. Ceea ce uimeşte pe orice observator atent este faptul ca **această cucerire a unei părți din Dacia îl lasă indiferent pe Claudius Ptolemaeus**, deşi el era cetățean al Imperiului Roman şi desigur că evenimentele răsunătoare de pe timpul lui Traian îi erau binecunoscute. Mai mult decât atât, este foarte probabil că

el a lucrat aceste hărți pentru autoritățile romane, şi nu numai pentru folosul navigatorilor şi al negustorilor, cum s-a presupus în istoriografia occidentală. Munca uriaşă depusă de el şi, poate, şi de colaboratorii săi (hărțile sunt atât de complexe încât par a fi rodul lucrului unei echipe de specialişti), la care se adaugă efortul de a strânge date şi material documentar, reprezintă indicii care ne permit să deducem că autorul a lucrat ani de zile la atlasul său şi a primit o remunerație substanțială pentru serviciile sale, care i-a permis să continue studii de astronomie şi cartografie. Or, cine avea atâția bani şi interes pentru a obține un atlas pus la punct cu ultimele noutăți ale vremii în materie de cartografie? Doar negustorii? Se ştie că autoritățile romane erau renumite pentru precizia cu care notau impozitele strânse, recenzau oamenii şi avuția acestora, inclusiv animalele, proiectau şi executau rețele bine gândite de drumuri pavate şi este sigur că foloseau hărți redactate cu grijă, atât pentru uzul administrativ, cât şi în scopuri militare. Cu toate acestea, Claudius Ptolemaeus a preferat să noteze Dacia ca o unitate geopolitică separată şi întreagă, aşa cum era cunoscută de mult timp, şi să-i scrie numele cu litere îngroşate. Dacia este desenată unitar, ca un stat centralizat, fără nicio mențiune a împărțirii administrative romane în trei diviziuni (vezi Fig. 1, despre care se va discuta în amănunt, ulterior). Celelalte teritorii din jur, aflate de mai multă vreme sub stăpânire romană, sunt marcate divizat: Panonia Inferioară şi Superioară, Moesia Inferioară şi Superioară. Fără a intra în detalii legate de fascinanta cartografie folosită de Ptolemeu, vom aminti doar că lucrarea sa utiliza un sistem de proiecție conică, cu paralele echidistante şi cu meridiane convergente. Claudius Ptolemaeus era un om erudit, un savant, care a lucrat cu o deosebită atenție şi probitate ştiințifică, folosind ca bază documentară hărțile contemporane lui (care nu ni s-au păstrat), descrierile din diverse lucrări, relatările personale ale negustorilor şi militarilor vremii şi alte surse, încă nedescoperite. Să încercăm să analizăm de ce, din punctul său de vedere, Dacia se situa pe un loc preponderent în Europa, deşi în jurul anului alcătuirii hărților, statul Daciei nu mai

Fig. 1

reprezenta acea putere militară capabilă să țină la respect agresorii iar structura sa statală suferise nu numai o pierdere militară şi umană, dar şi o gravă ştirbire teritorială prin pierderea Ardealului, inima sa şi cea mai redutabilă fortăreață naturală.

Ce l-a determinat oare pe Claudius Ptolemaeus să nu deseneze diviziunile administrative romane ale teritoriului Daciei cucerit de romani şi să ignore astfel realitatea politică la care era martor contemporan? Fiind un savant cu o vastă cultură, se presupune că Ptolemeu a cumpănit bine dacă să noteze starea politică a Daciei dinainte de războaiele cu Roma sau să indice diviziunile noii stăpâniri. Din motive pe care nu le cunoaştem cu certitudine, el nu a menționat nici împărțirea internă a Daciei romane şi nici limitele stăpânirii romane în interiorul Daciei. Nu se poate admite ipoteza că Ptolemeu ar fi avut o poziție antiromană pe când îşi redacta hărțile, permițându-şi să glorifice un stat inamic şi înfrânt de romani. De altfel, materialul documentar cartografic îi era furnizat în numeroase ocazii chiar de autoritățile militare romane. Era oare Roma nesigură pe cucerirea făcută? Erau voci care nu considerau viabilă dominația romană în rebela Dacie? Sau spera Roma să înglobeze întreaga Dacie – încă neocupată – trecându-se cu vederea împărțirea contemporană care ar fi avut doar un caracter provizoriu? Sunt doar supoziții. Cred că o ipoteză plauzibilă este aceea că Dacia se bucura de un mare prestigiu în lumea veche, prestigiu datorat unei îndelungate existențe statale ce asigurase păstrarea unui focar de civilizație şi spiritualitate fără egal în antichitate, de la care se inspiraseră marile culturi ale timpului. Cei vechi ştiau ceva ce azi abia mai putem bănui, din cauza absenței oricăror mărturii directe, şterse de timp şi de ura învերşunată a dușmanilor şi agresorilor Daciei, care aveau atitudini tipice pentru oamenii primitivi şi violenți față de tot ce-i depăşea, atitudini care se concretizau prin eliminarea oricăror urme materiale lăsate de oamenii superiori lor. Să mai adăugăm faptul că noi, românii, ne aflăm astăzi într-o stare de incredulitate dublată de pesimism atât față de moştenirea noastră istorică, cât şi față de prezent, ceea ce este firesc după o destabilizare cumplită a statului nostru, ca urmare a năvălirii Slavo-Rusiei din 28 iunie 1940 şi a celorlalți cotropitori încurajați de acel act tâlhăresc de agresiune, a înfrângerii militare şi politice, a desființării structurii noastre statale tradiționale, a smulgerii cu forța a imense teritorii (cât Belgia şi Olanda împreună), a unui genocid dus la îndeplinire tot de aceeaşi năvălitori, petrecut cu o cruzime hunică, precum şi a stării de supuşenie şi pauperizare în massa ce a rezultat în anii ce s-au scurs de la cotropire. Această stare ne împiedică să analizăm cu deplină obiectivitate mărturiile despre Dacia şi ne marchează modul de a gândi, punând un văl cernit şi opac peste propria noastră zestre istorică pe care am ajuns s-o refuzăm ca şi când nu ni s-ar cuveni, în virtutea sindromului definit de expresia *vae victis*.

Preponderenta Daciei ca mare focar de tradiție şi civilizație în lumea europeană este demonstrată de V. Lovinescu în remarcabila sa lucrare, *Dacia Hiperboreana* [2]. Afirmația sa că Dacia fusese, într-o vreme îndepărtată, sediul Centrului Spiritual Suprem, este sprijinită pe citate din autori antici, cum ar fi Virgiliu şi Ovidiu, care atestau centralitatea Daciei în lumea veche, ea fiind *axis boreus*, *cardines mundi* sau Polul spiritual al lumii antice. Un alt savant român, dr. Alexandru Badin, a deschis o cale nouă în studiul vechii noastre patrii, aprofundând informațiile despre Dacia din primele cronici anglo-saxone şi numeroasele mărturii din lumea celtică din extremul nord-vestic al Europei. Pe lângă faptul că argumentele din lucrările sale vin să dărâme pretinsele împrumuturi masive de cuvinte slave în limba română şi ineptele teorii privind formarea poporului român numai după aşa-zisul aport slav, ele confirmă geniala intuiție a lui V. Lovinescu. Cercetările doctorului Alexandru Badin, bun cunoscător al limbilor celtice, aduc surprize de proporții, prin frapantele asemănări ale vocabulelor celtice cu cuvinte străvechi româneşti [3].

În *"Dacia din Vestul şi din Estul Europei"*, dr. Badin arată că sensul cuvântului **Dacia** trebuie pus în legătură cu semnificația concretă şi sugestivă din limba gaelică, unde **dachai** înseamnă *casa, locuința, reşedința* iar, ca adverb, are sensul de *acasă!*. În gaelica arhaică, cuvântul **doch** însemna *patria, țara nativă* iar **docha** sau **dacha** însemna *cea mai iubită, cea mai venerată* [3, p.63]. Aceste sensuri ne fac să conchidem că, pentru antici, Dacia era adevărata patrie, acel **acasă,** de unde puteai pleca,

dar unde totdeauna te reîntorceai atras de fiorul inefabil al matricei terestre primordiale. **Dacia era CASA**. Să fi fost atunci un sacrilegiu să desenezi pe hartă propria ta casă, patria de început, matricea primară, ca o țară sfâşiată, înfrântă de nebunia unui împărat crud şi căzut pradă tentației satanice de a poseda aurul terestru, lăsând în lacrimi şi ruine casa de unde plecaseră odinioară strămoşii săi, cu nouă secole în urmă? Este încă un motiv să înțelegem gestul marelui cartograf de a nu păta memoria sacră a Casei primordiale prin reprezentarea unei stăpâniri ce o pângărea.

Mai târziu, când hărțile lui Ptolemeu au început să fie copiate fără discernământ de copişti care nu erau cunoscători în materie, numele cu majuscule al Daciei a fost reținut în virtutea inerției, fără a se mai pricepe rostul inițial. În plus, statul Daciei intrase într-un con de umbră după primul război de cotropire declanşat de Slavo-Rusia împotriva Daciei în secolul VI – cunoscut sub denumirea anestiazantă de năvălirea slavă, care n-a fost nici întâmplătoare, nici paşnică, aşa cum fals descriu unii istorici acea perioadă cumplită de restrişte din istoria neamului nostru, soldată cu pierderi enorme de teritorii şi vieți omeneşti. Amintirea Daciei de odinioară a început să pălească, iar hărțile din timpul Renaşterii târzii marchează doar fărâmițarea feudală, ignorând numele de Dacia şi înlocuindu-l cu cel al formațiunilor politice ce existau atunci: Transilvania, Wallachia şi Moldova.

Hărțile lui Claudius Ptolemaeus au fost baza de referință cartografică în perioada Imperiului Roman iar mai apoi a Imperiului Roman de Răsărit. Păstrarea vechilor manuscrise cu hărți geografice o datorăm longevității statale a Imperiului Roman de Răsărit, numit mai apoi Imperiul Bizantin. Căderea Romei în secolul V şi vicisitudinile abătute asupra sa în secolele următoare au şters orice urmă asupra existenței hărților lui Ptolemeu în Vest. Evul Mediu european n-a produs nicio operă cartografică comparabilă calitativ cu atlasul lui Ptolemeu. Singurele excepții cunoscute sunt "portolanele" executate în secolul XIV în Italia şi în Insulele Baleare, care erau hărți cu caracter local, redactate spre folosința navigatorilor şi care reprezentau în special coastele Mării Mediterane şi ale Mării Negre. Portolanele sunt instructive pentru istoricii români care doresc să cunoască vechile denumiri româneşti de localități de pe țărmul Mării Negre pe toată întinderea litoralului Daciei Maritime, de la sud de Varna până dincolo de Olbia, la vărsarea Bugului în mare, denumiri care au fost mai târziu tendențios înlocuite de cotropitori spre a se pierde urma adevăraților stăpâni, dacoromanii. Ele constituie o bună sursă de referință asupra drepturilor istorice inalienabile ce le avem în acea parte din lume. Ocuparea Constantinopolului la 1453 şi jaful care a urmat lasă puține şanse să mai ştim care a fost rolul hărților ptolemeice în cancelaria bizantină, deşi o cercetare în acest domeniu ar fi binevenită şi poate provoca surprize.

Hărțile lui Ptolemeu par să fi fost uitate în Occident până la începutul Renaşterii. Imensa influență exercitată de lucrarea lui Ptolemeu asupra Vestului european a început abia în secolul XV, când toată opera sa a fost tradusă din greceşte în latineşte. Prima traducere este atribuită lui Emanuel Chrysoloras, un învățat grec din Bizanț care s-a stabilit în Italia în a doua jumătate a secolului XIV, înainte de ocuparea Constantinopolului, într-o perioadă când Imperiul Bizantin suferea lovituri grele de pe urma expansiunii otomane. După acea primă traducere, au apărut numeroase ediții şi pseudoediții având deformări sau adăugiri, unele făcute cu scopul să aducă informații contemporane suprapuse vechilor hărți. Hărțile redactate în manuscris de la începutul Renaşterii erau accesibile atât oamenilor politici, cât şi negustorilor care aveau temeritatea să călătorească în țări îndepărtate, spre a face comerț. Rolul manuscriselor având ca subiect cunoştințe geografice şi hărți desenate a fost crucial în răspândirea informațiilor despre statele din Europa şi despre alte entități politice depărtate. La sfârşit de veac XV, a început perioada marilor descoperiri geografice, iar invenția tiparului a deschis noi porți unei circulații mult mai largi a hărților tipărite. Hărțile tipărite au însemnat şi o nouă tinerețe a conceptului Dacia, prin revirimentul ştiințific adus în întreaga Europă de hărțile clasice ptolemeice, în care Dacia era la mare cinste. Aceste hărți au modelat gândirea politică europeană şi au fost o sursă de studiu şi de referință, fiind deseori invocate în tratatele de pace şi în reîmpărțirea stăpânirilor.

Fig. 2

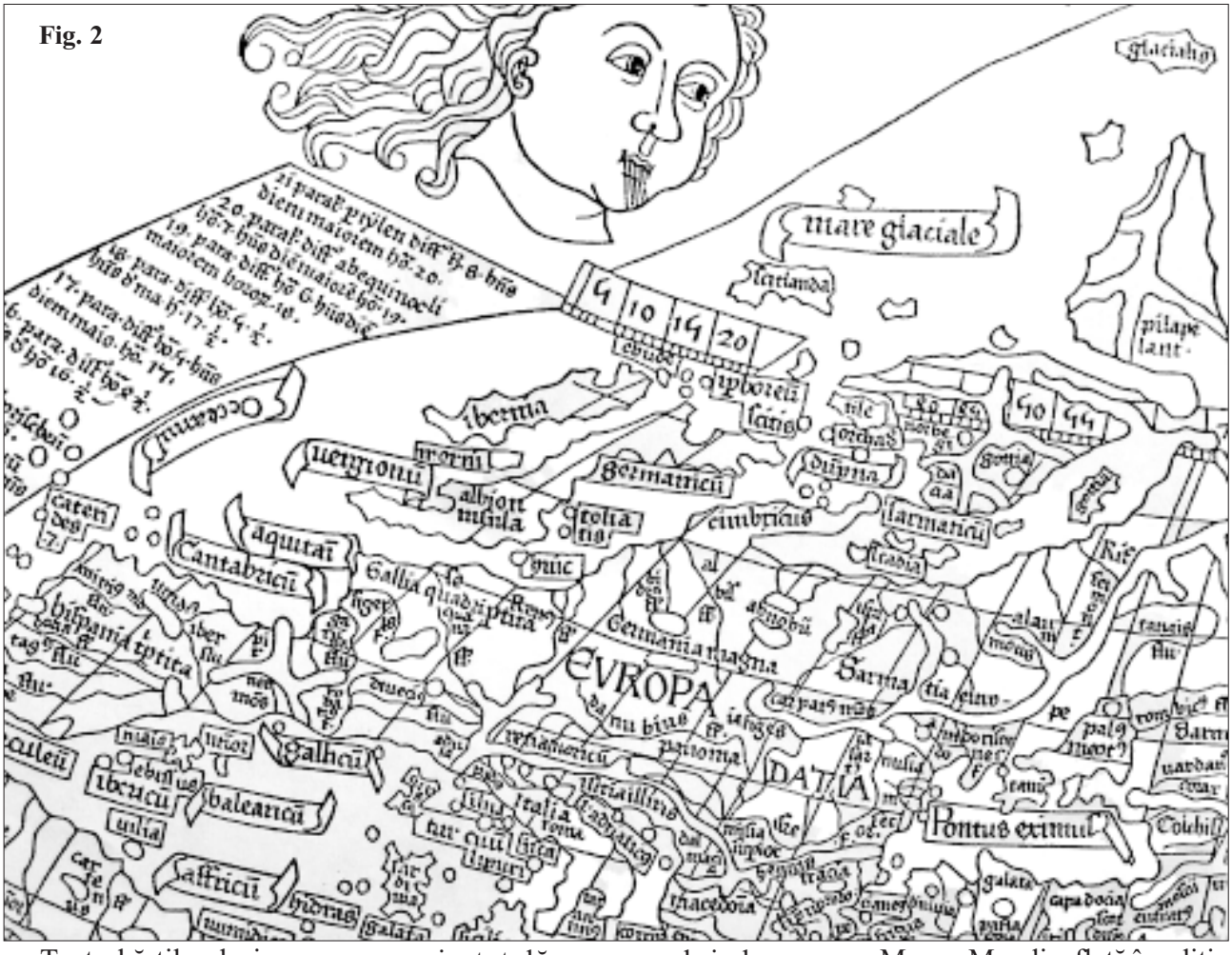

Toate hărţile clasice care au circulat în Europa după invenţia tiparului au fost reproduse şi publicate la Stockholm, în 1889, de către savantul şi exploratorul A. E. Nordenskiold în celebrul său *"Facsimil-Atlas al Istoriei vechi a Cartografiei"* [1]. Lucrarea a apărut în limba suedeză şi în engleză şi a cunoscut un succes imediat, fiind urmată de numeroase reeditări. Publicarea atlasului hărţilor vechi a readus în centrul atenţiei oamenilor de ştiinţă şi a cercurilor politice vechea structură geopolitică europeană. Să notăm că la sfârşitul secolului XIX, când se publica lucrarea amintită, o parte din Dacia era un regat independent şi recunoscut de puterile europene; Vechiul Regat al României şi reîntregirea teritorială şi statală a neamului daco-românesc era în cugetul tuturor oamenilor noştri politici. Despre Ptolemeu, A.E. Nordenskiold nota: *"Opera lui Ptolemeu reprezintă singurul atlas geografic încă existent ce a supravieţuit până la noi de la antici şi este îndoielnic dacă vreun altul, aşa de complet şi sistematic ca acesta să fi fost vreodată compus în vechime"* [1, p.8]. Nordenskiold observa că Atlasul lui Ptolemeu era sursa majoră de informaţii în descrierea lumii a lui Orosius, *"De miseria mundi",* aparută în secolul V, şi a marelui istoric Iordanes (numit uneori Iornandes) din secolul VI, în celebra sa *"De origine actibusque Getarum"* [1, p.8].

Mappa Mundi, aflată în ediţia Atlasului lui Ptolemeu tipărită la Roma în 1478 şi retipărită în 1490, apoi în 1505 şi 1508, este o lucrare celebră, devenită clasică. Cel care a tipărit această hartă a fost Conrad Schweinheim (vezi Fig.2). Să observăm că numele de DACIA, tipărit cu litere majuscule, umple spaţiul ocupat mai târziu de Regatul României Mari la care se adaugă Crişana până la Tisa (antica Crisia) şi Banatul străbun, întreg, până la Dunăre şi Tisa. Să menţionăm în treacăt că acele hotare erau aproape integral reamintite în tratatul de alianţă cu puterile Antantei semnat de guvernul regal român înainte de participarea noastră la război în 1916, şi avem imaginea unei reveniri la matcă după 18 secole.

"Matca" este tot un cuvânt străvechi compus din *mat-* (vechi pentru mater, mama) şi *–ca* (casă, loc de obârşie), la fel ca şi "banca": *ban-* plus *-ca*. Expresia **Reîntregirea României** are deci o semnificaţie precisă, fondată pe o conştiinţă istorică ce-şi are documentare în toate vechile hărţi şi scrieri antice, alimentată de suferinţa îndurată timp de aproape două milenii de sfâşieri, sfârtecare de teritorii, călcări nepedepsite de hotare datorate năvălirilor străine, perpetrate cu o înverşunată ură de către agresori. Reîntregirea României este sinonimă cu refacerea sau reîntregirea Daciei Intra Muros (Dacia intre ziduri) conturată fără ambiguitate în Atlasul lui Ptolemeu. A se nota fina nuanţă: Reîntregire, şi nu Întregire, ceea ce presupune nimic altceva decât o revenire la firescul geopolitic al statului dac în anticele sale hotare. În fond, Întregire se referă la acelaşi fapt, adică refacerea totului, a întregului, dar Reîntregire are o conotaţie în plus, o aluzie la trecutul odinioară întreg ce se cere readus la viaţă. În Mappa Mundi, unităţile majore geopolitice se disting bine după titluri: Magna Germania, Italia, Gallia Aquitania, Gallia Narbonensis, Gallia Lugdunensis, etc. Dintre toate unităţile geopolitice europene, Dacia este singura scrisă cu caractere mari, cam dublu ca mărime faţă de toate celelalte. Acest fapt arată importanţa ataşată acestui stat în perioada creării originale a hărţii, adică secolul II d.C. A se remarca faptul că Dacia nu este divizată în provincii, în timp ce Gallia este arătată divizată în provinciile administrative romane. La apus se vede hotarul trasat de râul Tisa, notat Tibiscus pe hartă. Această limită vestică este indicată în mai toate hărţile post-ptolemeice redactate în Vestul Europei în secolele XVI şi XVII [4]. La răsărit apare fluviul Tyras – sau Nistrul – şi Axyaces – sau Bugul. Între Nistru şi Bug, Atlasul lui Ptolemeu indică pe o planşă de detaliu, pe locuitorii Transnistriei, Tirangeţii, adică Geţi sau Daci de la Nistru, confirmând apartenenţa teritoriului la Dacia. Dacia din hărţile lui Ptolemeu este Dacia Intra Muros. Frontierele naturale ale Daciei Intra Muros (denumire sugestivă ce exprimă o realitate străveche geopolitică, care, în întinderea sa minimă mai era în stare să protejeze nucleul, cetatea carpatică, având drept inimă Ardealul) sunt deci precis înfăţişate. Dacia Intra Muros este nucleul Daciei Magne, care cuprindea un teritoriu mult mai vast, locuit în vechime de urmaşii pelasgilor. Dacia Magna se intindea de la Marea Adriatică/Peninsula Istria până la Marea Neagră, cu Panoniile, Maramureşul întreg, Volhinia toată până la Nipru, atingând în sud Epirul şi Tesalia şi având o largă ieşire la Marea Egee (a se vedea lucrarea *Dacia (DacoRomania)* de Ion Pachia Tatomirescu, notată [6] în cadrul bibliografiei).

(CONTINUARE ÎN NUMĂRUL URMĂTOR)

GAZETA de SUD
COTIDIAN AL OLTENILOR DE PRETUTINDENI

Ziar de informație, evenimente, anchete, sport, mare și mică publicitate

Redacția în Craiova, cod.200420,
str. Câmpia Islaz nr.97A
Tel: +40 0251-413 100; +40 0251-413 200
Fax: +40 0251-410565
e-mail: office@gds.ro, www.gds.ro
România

PERSONALITATEA REGELUI DECEBAL
EROIZARE ŞI CONSACRARE DIVINĂ

Prof. dr. Zenovie CÂRLUGEA

Asasinarea marelui Burebista a marcat, în istoria Daciei, sfârşitul celei mai glorioase epoci a regatului dac. Marele regat se va împărţi în patru, apoi în cinci regate (Muntenia lui Coson, Banatul lui Cotiso, Buzău-Olt-ul lui Reicipier cu capitala la Ramidava, Dobrogea lui Roles, Dapyx şi Ziraxes), însă formaţiunea cea mai puternică va continua să fie în Transilvania, cu capitala la vechea Sarmizegetusa, unde Deceneu îşi exercita atât calitatea de *rex Daciae* cât şi pe aceea de *pontifex maximus*.

Regelui-preot Deceneu i-a urmat cu vrednicie Comosicus, până în anul 29 î.H., dovedindu-se „cu nimic mai prejos decât înaintaşul său", cum consemnează istoriografia.

Instaurarea funcţiei de ***rege-preot*** (*rex* et *pontifex maximus*) s-a dovedit benefică şi prosperă pentru Dacia regală transcarpatică, păstrându-se buna tradiţie a modului de viaţă dac, îndeosebi codul sacru al *Bellaginelor*, „legile frumoase" zalmoxiene ale înţelepciunii şi convieţuirii, transmise, pe cale orală, din generaţie în generaţie.

Regelui-preot Comosicus i-a urmat la tron, în anul 29 î.e.n., Scorilo (confirmat arheologic), într-o vreme când Roma era sfâşiată de războaiele civile. Politica înţeleaptă a acestuia de a nu se amesteca în luptele pentru putere de la Roma, a asigurat Daciei o domnie liniştită şi lungă, vreme de 40 de ani.

În anul 69 e.n., în scaunul regal al Daciei urca Duras-Diurpaneus, care, renunţând la politica pacifistă a fratelui său, face dese incursiuni armate transdanubiene, în ţinuturile romane din Moesia, intrând astfel în conflict cu Imperiul Roman. În iarna anului 85-86 d. H., în urma unor confruntări între steagurile geto-dace ale regelui Duras şi armatele romane, guvernatorul provinciei Moesia, Opiius Sabinus, este ucis. Aflând de atacul intempestiv al geto-dacilor, împăratul Domiţian se îndreaptă spre Moesia în fruntea unei numeroase armate, îi respinge pe dacii invadatori în anul 86 d.H. şi organizează teritoriul în două provincii: *Moesia Superior* (Serbia până la râul Tibriţa în Bulgaria) şi *Moesia Inferior* (de la Tibriţa până la gurile Dunării şi, pe o fâşie îngustă, până la malurile Nistrului). Lupta se dă la Tapae, lângă Porţile-de-Fier ale Transilvaniei. Armata romană este înfrântă iar Cornelius Fuscus, conducătorul expediţiei, este ucis în luptă.

O campanie romană de proporţii împotriva Daciei fiind iminentă, bătrânul preot-rege Duras cedează, după aproape două decenii de domnie, tronul nepotului său **Decebal** (87 – 106 d.H.), care se va dovedi adevăratul ***restaurator*** al Daciei regale, căruia istoricul roman Dio Cassius (sec. II-III d.H.) îi face un portret memorabil. Redevenind, în scurt timp, o forţă statală considerabilă în zona Carpaţilor şi la Dunăre, prezentând pentru Imperiul Roman un real pericol, statul geto-dac – constituit într-o „confederaţie de neamuri" opuse Romei – îşi consolidase puterea de apărare prin întărirea vechilor cetăţi (Blidaru, Piatra Roşie) şi construirea altora, precum şi printr-o nouă organizare a cultului zalmoxian (ridicarea de temple şi altare în Sarmizegetusa Basileios şi alte centre zonale politico-religioase).

În anul 87 d.H., împăratul Domiţian (care respinsese pe dacii lui Duras din Moesia, în iarna anului 85-86, unde căzuse ucis guvernatorul provinciei, Opiius Sabinus), reorganizându-şi armata în Illiricum, declanşează o ofensivă militară de proporţii împotriva Daciei. Bătălia se dă la Tapae, unde armata romană suferă o clară înfrângere iar generalul Fuscus, comandantul expediţei, va fi ucis în bătălie.

Conform relatărilor istoricilor Orosius (sec. V) şi Iordanes (sec.

VI), victoria răsunătoare a regelui dac Diurpaneus i-a adus consacrarea, acesta fiind supranumit **Deceballus** – „Cel Viteaz", „Cel Puternic".

În anul 88, se declanşează o nouă ofensivă romană, avându-l în frunte pe guvernatorul Moesiei Superior, generalul Tettius Iulianus, victoria fiind de astă dată de partea romanilor. Întrucât împăratul Domiţian – autointitulat *dominus et deus* – suferise înfrângeri în Panonia în luptele cu triburile germanice ale evazilor şi marcomanilor, acesta primeşte cu uşurinţă *pacea* propusă de Decebal (şi negociată de fratele acestuia, Diegis), prin care regele dac primea, conform menţiunii lui Dio Cassius, „nu numai însemnate sume de bani, dar şi meşteri la felurite lucruri folositoare în timp de pace şi de război". Aşadar, o *pace* impusă, pe care Senatul Romei o va considera drept „ruşinoasă".

Dacă Tacitus şi Dio Chrysostomul susţin că regele Diurpaneus este cel ce l-a învins pe nesăbuitul general Cornelius Fuscus, istoricul Dio Cassius îi atribuie victoria împotriva acestuia regelui Decebal. Concluzia la care au ajuns istoricii noştri este aceea că „*Diurpaneus este unul şi acelaşi cu Decebal*". Denumirea de Decebal nu este decât un supranomen atribuit lui Diurpaneus în urma strălucitei victorii de la 85-86 d.H. împotriva lui C. Fuscus.[1]

Obiceiul de a li se atribui un supranomen regilor victorioşi, bravilor comandanţi sau eroilor era, la popoarele antice, frecvent. În *Getica* sa, Iordanes precizează acest fapt, avându-l în vedere pe regele dac: „Pentru dobândirea acestei victorii mari [înfrângerea romanilor, uciderea comandantului Fuscus şi jefuirea bogăţiilor din lagărele soldaţilor] ei i-au numit pe conducătorii lor s*emizei* (*semideos*), adică *anzi* (*Ansis*) şi nu simpli oameni – „*non puros homines sed semideos id est Ansis vocaverunt*"[2].

Ar fi vorba, aşadar, de o *eroizare antumă*[3] a regelui Diurpaneus, supranumit Deceballus, prin vitejia şi forţa caracterului său – nume provenit din *dece* – „onorat" şi *ballus* – „puternic", aşa cum marele conducător al galilor, Vercingetorix, fusese slăvit.

Asemenea vestitului Deceneu, Deceballus va fi investit cu titlul de semizeu, aşa cum, în tradiţia spirituală a geto-dacilor, regele şi marele preot Zalmoxis fusese divinizat după dispariţia lui definitivă, lăsând lumii geto-dace codul *Bellaginelor* (cf. Iordanes, Getica, ?) şi preceptele sacre, un cult pe care domnia lui Decebal îl restaurează, dezvoltând, pe lângă o aşezare divină, o Sarmizegetusă cu sanctuare şi temple (*incinta sacră*), ceea ce demonstrează rolul covârşitor pe care îl avea religia în societatea dacică:

„În urma eroizării (după bătălia de la Tapae), Decebalus va fi investit cu titlul de rege, dar şi cu cel de preot şi de *daimon*"[4]. Faptul acesta este consemnat de însuşi Criton, medicul împăratului Traian, conform consemnării din *Lexiconul Suidas*: „Prin înţelepciune şi magie, regii geţilor impun supuşilor teama de zei şi buna înţelegere, şi dobândesc lucruri mari." (*Getica*, 72).

Faptul că Decebal a fost nu numai eroizat, ci şi investit cu calitatea de preot suprem / *pontifex maximus* (ca împăraţii sau cârmuitorii Romei contemporani cu el) nu trebuie să ne surprindă, dacă avem în vedere că, de la Zalmoxis la Comosicus, investitura politică de *rex* şi cea religioasă (de *mare preot*) au fuzionat iar Decebal nu putea face o excepţie. Însăşi Sarmizegetusa, după cum ne arată şi azi vestigiile arheologice, devenise nu numai inexpugnabila capitală din Grădiştea-Muncelului, ci şi un mare centru religios cu celebrele practici sacrificiale anuale ale cultului solar, din zilele solstiţiului de vară. Înnobilat, aşadar, cu calităţile de *ansis* şi *semideos*, Marele Preot-Rege al Sarmizegetusei reuşise, în scurt timp, să restaureze marea putere a regatului dac post-burebistan, folosind arhitecţii şi meşterii romani atât la construirea de cetăţi şi fortificaţii puternice, dar şi la ridicarea unui adevărat *Centru religios* al Daciei, prin temple cu zeci de coloane de andezit şi sanctuare de piatră.

Un argument destul de grăitor privind calitatea de mare sacerdot a regelui Decebal este şi *ritonul regal* (corn de bour îmbrăcat în aur), ce făcea parte din comoara capturată de Traian, pe care împăratul îl depune ca ofrandă într-un templu de lângă Antiohia [5], dedicându-l lui Zeus Cassios.

Obiect al cultului divin, dar şi al puterii regale, *ritonul* poate fi întâlnit, încă din epoca bronzului, la toate popoarele antichităţii, mai ales în lumea greacă şi romană, apoi pe diferite monede emise cu semnificaţia de „corn al abundenţei", de domnie benefică şi de revărsare a graţiei divine.

Conducătorul suprem al

poporului (în cazul de față Traian, dar şi Decebal) era, aşadar, eroizat şi divinizat, fiind considerat egal al zeilor. Spre deosebire de romani, ai căror zei sunt prezenți în frizele de pe Columna lui Traian (zeul Danubius, zeițele Selena şi Aurora…), dacii nu au în sprijinul lor decât pe comandantul lor suprem şi *balaurul totemic* – dovadă că ei (ca şi celții, germanii şi sciții) nu aveau reprezentări antropomorfice ale zeilor, precum romanii.

Conducătorul suprem al lor întruchipa pe *regele* şi pe *marele preot*, funcțiile acestora fuzionând spre binele obştesc şi întărirea statului dac. Altfel zis, regele-preot Decebal era o „autoritate sacră" (N. Iorga). Conducătorii supravegheau bătăliile (aşa sunt înfățişați în frizele Columnei şi împăratul Traian şi regele Decebal), iar tratativele erau duse de regenții şi generalii lor, nu de comandanții supremi (poetul Martial, - în *Epigrame*, 5,3,5 – precizează numele lui Diegis, fratele regelui dac, care purtase tratativele pentru pacea încheiată cu Domitian).

Pacea încheiată de marele rege-preot Decebal cu Traian se făcea înaintea zeilor, conform unui protocol-ritual, iar nerespectarea acesteia constituia o adevărată blasfemie, - de aici nestăvilita furie a romanilor în dărâmarea cetăților dace, în special a Sarmizegetusei sacre, în demantelarea templelor şi uciderea preoților: „Cum Decebalus a încheiat pacea cu Traian înaintea zeilor, un jurământ nerespectat echivala cu o blasfemie. La fel au procedat romanii în Carthagina, la Ierusalim, dar şi în Gallia, cu druizii."[6]

Deşi până în 112 d.H., Traian nu permitea a fi considerat ca o divinitate, după această dată el impunea Senatului să îi zeifice pe tatăl şi sora lui. Pe o monedă din 114, îl găsim asemănat cu Jupiter, iar într-o inscripție din Orient, din 116-117, îl aflăm denumit *Kosmokrator* – conducător al Lumii, Zeu neînvins, ridicându-i-se peste tot statui şi sanctuare. Apologia deplină a lui Traian era marcată de instalarea statuii împăratului în vârful Columnei, ridicată în anul 113 d.H. Din osemintele depuse în urnă la baza Columnei, spiritul lui Traian s-a ridicat pe spirala virtuților, a marilor sale izbânzi şi a devenit nemuritor, atingând beatitudinea divină. Prin calitatea lui de *Pontifex maximus*, împăratul era, între pământeni, reprezentantul lui *Jupiter tonans*, intitulându-se cu numele triumfale de *Germanicus, Dacicus* şi *Particus*, aşa cum nici un alt împărat nu avusese parte de aceste titluri înainte de el. Era cam ceea ce la daci va însemna acel *dominus et deus*, titlu pe care şi l-au atribuit toți împărații Romei începând cu Domitian şi cu Traian.

În strânsă legătură cu dubla investire de *rex* şi *pontifex maximus,* trebuie înțeles şi gestul din urmă al marelui ***rege-preot***, care, văzându-şi țara zdrobită, încearcă, printr-un ultim gest sacrificial, îmbunarea zeilor, recâştigarea favorii divine. Să precizăm că atât victoriile cât şi impasurile / înfrângerile geto-dacilor erau interpretate ca voință a zeilor, atât ca răsplată şi favoare, dar şi ca pedeapsă, penitență şi ispăşire. Prezentă la popoarele antice, îndeosebi la celți, această mentalitate privind gesturile autosacrificiale a fost clar exprimată de gânditorul Lucian Blaga, care consideră sinuciderea lui Decebalus drept o „*jertfă magică*" adusă zeilor supărați pentru pierderea războiului. Gestul autosacrificial al lui Decebal ar fi însemnat o ultimă cale de salvare a poporului dac, încercare supremă de a îndupleca mânia divină.[7]

Gestul lui Decebal aminteşte de regii gali şi de atâția conducători din antichitate (şi nu numai), care au plătit cu propria viață, prin gesturi autosacrificiale, insuccesele militare, campaniile în care îşi angajaseră armatele.

Eroizarea lui Decebalus a supraviețuit multă vreme, dovadă că Regalian era mândru de obârşia sa dacică, considerându-se un demn urmaş al regelui Decebal – „*Decebali ipsius*".[8] Tot astfel, împăratul Galerius şi alți împărați romani ce şi-au atribuit supranomenul de *Dacius*, marcând astfel noblețea şi triumful militar.

---

1 N. Gostar, V. Lica, *Societatea geto-dacă de la Burebista la Decebal*, Editura „Junimea", Iaşi, 1984, p. 58.

2 Iordanes, *Getica, 78,81*.Fundația „Gândirea", ediție bilingvă latină-română. Traducere: Prof David Popescu. Studiu introductiv şi note asupra ediției de Gabriel Gheorghe, Bucureşti, 2001, p. 30, col. 1.

3 Dan Oltean, *Religia dacilor*, Ed. Saeculum I.O., Bucureşti, 2002, pp. 179-180.

4 Dan Oltean, *Op. cit.,* p. 180.

5 *Antologia Palatina*, cap. 6, p. 332.

6 Dan Oltean, *Op. cit.,* p. 182.

7 Lucian Blaga, *Getica*, în vol. „Izvoade", Editura Eminescu, Bucureşti, 1984, pp. 224-242.

8 *Historia Augusti,* 10, 8.

PE COLUMNA LUI TRAIAN: PALATUL REGELUI DECEBAL

Prof. Nicolae CRISTEA

Istoria veche a poporului român este de neconceput fără referinţe la cele două monumente din antichitate, legate direct de strămoşii noştri: Columna lui Traian şi Monumentul de la Adamclisi. Primul, conservat foarte bine, se află la Roma, dar basoreliefurile spiralate de pe coloană înfăţişează, fără niciun dubiu, războaiele purtate de Imperiul Roman, în timpul împăratului Traian, cu statul dac, condus de regele Decebal. Este, prin urmare, un izvor

Posibilă reprezentare a palatului lui Decebal pe una din plăcuţele de plumb de la Sinaia

de informaţie înscris în piatră pentru istoria strămoşilor noştri daci, surprinşi, este drept, în cel mai nefericit moment al existenţei lor: războaiele şi înfrângerea suferită din partea romanilor. Al doilea, Monumentul de la Adamclisi, se află pe teritoriul naţional al românilor. Acesta nu s-a conservat prea bine, de aceea a fost reconstituit în ultimii ani, piesele originale componente fiind depuse în muzeul din vecinătatea monumentului.

După cum s-a arătat într-unul din numerele trecute ale revistei noastre, în privinţa Monumentului de la Adamclisi, cercetările nu şi-au spus ultimul cuvânt, ele fiind oprite la nivelul atins la sfârşitul secolului trecut de Gr. Tocilescu, primul istoric român care s-a ocupat de recuperarea şi valorificarea acestui monument. Însăşi implantarea monumentului, atribuită tot romanilor, în inima Dobrogei, nu a fost explicată convingător până acum.

Columna lui Traian s-a bucurat, în schimb, de o atenţie deosebită din partea istoriografiei internaţionale şi de o stimă deosebită din partea istoriografiei româneşti care, însă, a alunecat de fiecare dată de la studierea profundă spre idolatrizarea monumentului şi a făcut aceasta de cele mai multe ori în mod absurd, privind-o, chipurile, ca pe "un act de naştere" al poporului nostru, ca şi cum victoriile romanilor ar fi fost spre bucuria noastră, a daco-românilor de mai târziu.

O copie a basoreliefurilor Columnei, executată înainte de ultimul război mondial, a fost adusă în ţară şi, după ce a fost expusă temporar în fostul muzeu de istorie al partidului, a fost instalată definitiv în Muzeul de istorie al României.

Această cinstire pe plan muzeistic, expoziţional, necesită, fără îndoială, o atenţie echivalentă din partea cercetării istoricilor. După părerea noastră, pentru prima oară, această atenţie s-a materializat în volumul "Strămoşii românilor. Vestigii milenare de cultură şi artă. Decebal şi Traian", apărut în Editura Meridiane în anul Congresului internaţional de istorie de la Bucureşti (1980). Volumul cuprinde fotografii executate de către Ion Miclea, de pe toate basoreliefurile Columnei, dar şi un amplu comentariu ştiinţific scris de arheologul Radu Florescu.

Putem considera că acest volum-album este prima lucrare din istoriografia românească în legătură cu Columna lui Traian, carte pe care am fi apreciat-o şi mai mult dacă autorii, din dorinţa de a grăbi anumite concluzii, nu ar fi încercat să împletească imaginile de pe Columnă cu cele de pe Monumentul Adamclisi şi de pe alte monumente ale antichităţii. Lucrarea lui Radu Florescu şi Ion Miclea, în mod firesc, a beneficiat de cercetări ale savanţilor străini care au studiat şi au încercat să reconstituie scenariul pe baza căruia au fost lucrate, în succesiune, scenele războaielor daco-romane din anii 101-106. Dacă savanţii străini – germani, francezi, englezi, spanioli, italieni etc. – au studiat cu multă sârguinţă Columna lui Traian, pentru a-i descifra înţelesurile istorice, este cu atât mai firesc ca savanţii români, urmaşi direct ai unei "părţi" din cele două care sunt înfăţişate pe Columnă, să-şi exprime opiniile în legătură cu interpretările care se cuvin a fi date scenelor mute de pe monument. Ceea ce Radu Florescu a şi făcut.

Istoria războaielor daco-romane, săpată în piatră pe Columnă, nu are alături o relatare scrisă a evenimentelor, din care cauză există mai multe interpretări-reconstituiri ale sensului istoric al imaginilor redate. Se spune că însuşi Traian ar fi relatat, ca şi Cezar, isprăvile sale într-o lucrare, *De bello dacico*, care însă nu s-a găsit încă. În această situaţie, noi, românii, fireşte, ca urmaşi au combatanţilor daci de pe Columnă, avem datoria să ştim şi să analizăm toate mărturiile legate de acest monument.

Rândurile de faţă pornesc tocmai de la acest scop, de a lărgi cunoştinţele noastre despre interpretările existente în literatura internaţională cu privire la Columnă. Întrucât lucrarea românească menţionată, ultima şi completă, apărută în ţara noastră, nu foloseşte un izvor principal de interpretare, de citire a Columnei, decât, probabil, indirect, prin intermediul celorlalţi autori citaţi frecvent, presupunem că el nu a fost la îndemâna autorilor români până acum. Este vorba despre lucrarea lui Alfonso Ciaccone (Ceaccone, Ciacconius) tipărită în secolul al XVI-lea în Spania (la 1574), *Descrierea Columnei lui Traian, sculptată în 134 pagini. Istoria celor două războaie dacice cuprinzând ceea ce Mutianu a gravat şi a dat la*

lumină, cu explicaţiile călugărului spaniol Alfonso-Ceaccone, din ordinul predicatorilor. Descoperită acum şi imprimată de Carolus Losus. Ediţia pe care o avem este tipărită la Roma în 1773.

Istoricul Radu Florescu îi recunoaşte lui "Ceaccone" (aşa îl ortografiază dânsul, de două ori, diferit de felul cum a apărut pe copertele lucrărilor la care ne referim – *Ciaccone!*) meritul de a fi stabilit "pentru prima dată că reliefurile Columnei se referă la războaiele dacice" (Op.cit. p.11). Mai departe exegetul cel mai recent din România nu-i mai acordă atenţie lui Ciaccone, al cărui comentariu este socotit de istoricul român, probabil sub influenţa unor istorici străini, "mai degrabă literar, în stilul istoriografiei antice, de o generalitate destul de mare…" (Ibidem). Noi considerăm că, dacă un singur merit i-ar reveni lui Ciaccone, acela de a fi fost *primul* care a descoperit, în Evul Mediu, semnificaţia adevărată a imaginilor de pe Columnă, şi tot ar fi drept ca numele lui să fie cunoscut şi privit cu respect în istoriografia românească. Comentariul lui Ciaccone – adică descrierea Columnei, pe fiecare secvenţă – se pare că nu a fost cunoscut şi cercetat de istoricii români până acum, fiindcă altfel nu ne putem explica cum au putut fi ignorate unele momente deosebit de importante. În recenta sa lucrare "Etnogeneza românilor", I.I. Russu, după ce afirmă un lucru demn de reţinut, anume că până acum 20 de ani istoricii români nu au cercetat seros Columna lui Traian, îşi fundamentează interpretarea proprie a unor imagini de pe monument prin filiera altor autori, de preferinţă a lui Cichorius.

Înainte de a ne referi la ceea ce a scris Ciaccone despre imaginile de pe Columnă, socotim necesar să menţionăm că primul autor român care a tradus şi comentat câteva fragmente din lucrarea lui Ciaccone, după cunoştinţele noastre, a fost Lizuca Papoiu în studiul "Geto-dacii în lucrările unor umanişti din secolul al XVI-lea", publicat în revista "Studii şi materiale de muzeografie şi istorie militară" nr.13/1980.

Textul lui Ciaccone a fost redactat de autor în limba latină şi el a fost reprodus de mai multe ori în secolele următoare. Lucrarea pe care a cercetat-o Lizuca Papoiu a apărut la Roma în 1672 şi este un album cu imaginile Columnei, desenate însă de un alt pictor, Pietro Santé Bartoli, contemporan cu regele Ludovic al XIV-lea, căruia i s-a dedicat şi lucrarea. Albumul folosit de Lizica Papoiu poartă un titlu în limba italiană şi un comentariu rezumat după Ciaccone, în aceeaşi limbă. La sfârşitul albumului se reproduce textul latinesc integral al lui Ciaccone,

Palatul lui Decebal
reprezentat pe columnă?

ceea ce arată cât de renumită şi acceptată era această interpretare dată de eruditul călugăr spaniol. Textul integral este reprodus la sfârşitul volumului în limba latină, limba în care fusese scris de autor.

În Biblioteca universitară se află o altă ediţie a lucrării lui Ciaccone, cu desenele executate de Mutianus şi cu textul latin integral, tipărit separat, la început. Pictorul a numerotat planşele de la 1 la 124 şi pe fiecare planşă au fost numerotate scenele semnificative de Ciaccone.

Întrucât cititorul român nu dispune până acum de o lucrare asupra Columnei cu imagini atât de detailate, bine ar fi ca unul dintre aceste albume să fie publicat şi în România, deoarece pe desen se poate urmări mai uşor decât pe fotografie panorama războaielor, chiar dacă desenele sunt mai puţin fidele.

Până la producerea acestui eveniment editorial, care va permite o judecată mai amănunţită asupra Columnei şi a semnificaţiei ei istorice pentru români, trebuie să semnalăm existenţa unor deosebiri de interpretare între Ciaccone şi ceilalţi exegeţi pe urmele cărora a mers şi istoriografia românească. Este vorba în primul rând de explicarea imaginii nr. 231 în albumul lui Ciaccone şi nr. 357 în albumul Florescu-Miclea.

În albumul Florescu-Miclea, se scrie: "Prima scenă – *Traian se îmbarcă la Ancona şi pleacă spre Dacia* - cuprinde trei secvenţe. În prima, apar portul Ancona, cu principalele lui sanctuare, clădirile portului, precum şi celebrul arc de pe malul portului pe care sunt prezentate trei personaje-eroi (ştim că erau Traian, cu sora lui, Marcia, şi cu soţia lui, Plotina", p.82).

Iată şi descrierea lui Ciaccone care, deşi familiarizat cu aspectele pe care le înfăţişau realităţile Italiei în secolul al XVI-lea, nu realizează deloc că palatul şi clădirile de pe Columnă ar fi italiene, ci scrie : "Reşedinţa lui Decebal era un palat măreţ, împodobit cu coloane şi portrete, aşezat pe malurile Dunării, pe care l-a ocupat Traian, păstrând tot mobilierul regal. Acesta a fost momentul de culme al păcii dintre împărat şi Decebal. În porticul de sus se vede statuia lui Decebal însuşi, cum presupun, sau a vreunui strămoş de seamă, care fusese înaintea lui, îmbrăcat în portul specific al dacilor.

Poarta palatului regal, lângă Dunăre: pe frontul ei se văd trei tineri goi, ţinând câte o făclie aprinsă. Cel din mijloc are arătătorul şi braţul drept ridicate, în mâna stângă ţine făclia, iar în dreapta două relicve; acestea pot fi socotite imagini ale larilor, care, la daci, de obicei arătau cui şi în ce pază era încredinţată grija casei; ei stau şi veghează la poarta palatului; nimic din interiorul casei nu li se putea ascunde, deoarece aveau în permanenţă foc şi lumină şi erau foarte credincioşi celor ce locuiau în casă; acest lucru îl exprimau prin ridicarea degetului".

Aşadar, în prima descriere a imaginilor de pe Columnă, se vorbeşte despre un palat (reşedinţă) al lui Decebal, "pe malul Dunării" şi se dau încă unele explicaţii privind semnificaţia detaliilor. E posibil, fireşte, ca această ipoteză să fie greşită. Dar, în cazul Columnei, toate descrierile sunt ipotetice. Pentru a înlătura o ipoteză greşită, trebuie mai întâi cunoscută, ca să se poată, eventual, demonstra netemeinicia ei. Tocmai în acest scop supunem atenţiei oamenilor de ştiinţă din ţara noastră această necunoscută citire a Columnei.

LEXICUL ROMÂNESC DE ORIGINE DACĂ

Prof. Petru DINCĂ

Lexicul românesc de origine dacă este un capitol intens si îndelung dezbătut al etimologiei românesti, care a dat naştere, de două secole şi jumătate încoace, la cele mai diverse opinii şi vii controverse. Susţinut cu tărie de o parte a lingviştilor, negat sau acceptat cu rezerve de alţii, acest capitol al lingvisticii româneşti rămâne încă o chestiune deschisă, captivantă dar şi dificilă pentru toţi cei care o abordează. Din cauza puţinătaţii izvoarelor documentare, toţi cei care se aventurează în acest domeniu sunt nevoiţi aproape întotdeauna să opereze cu deducţii, bazate pe comparaţia între română şi diverse limbi; cu alte cuvinte, ei se află în situaţia de a lucra mai puţin cu certitudini şi mai mult cu ipoteze. Nu e mai puţin adevărat că şi în domeniul etimologiei romanice, germanice sau slave se lucrează adesea cu ipoteze, ca în cazul aşa-numitelor etimoane reconstruite. Ţinând cont de acest fapt, credem că obiecţiile care se aduc etimologiei autohtone româneşti - că ar evolua pe un teren mult prea puţin sigur, mult prea alunecos - sunt neîntemeiate. Totodată, punem întrebarea: este mai bine să se scrie în dreptul atâtor şi atâtor termeni specificaţia „etimologie necunoscută", decât să se adopte o soluţie, mai ales dacă ţinem cont de faptul că, o dată cu evoluţia lingvisticii, s-au descoperit mijloace şi metode prin care foarte multe din ipotezele emise în acest domeniu în trecut au devenit astăzi certitudini sau aproape certitudini?

Pentru a înlătura, pe cât posibil, toate obiecţiile şi pentru a da un caracter cât mai obiectiv cercetărilor lor, lingviştii care se ocupă de domeniul etimologiei dace au însă datoria de a-şi argumenta cât mai convingător punctele de vedere susţinute, cu alte cuvinte, de a se menţine întotdeauna în limitele logicii lingvistice şi ale spiritului ştiinţific.

Până în prezent, cercetările în domeniul etimologiei dace (cel puţin acelea intreprinse de lingviştii recunoscuţi în mediul universitar şi academic) s-au bazat în special pe compararea limbii române cu albaneza, plecând de la constatarea evidentă că în cele două limbi există un număr între 80 şi 100 şi ceva de cuvinte comune ambelor idiomuri, care nu se pot explica satisfăcător prin latină, slavă, greacă sau alte limbi. Astfel că s-a emis ipoteza existenţei unui substrat lingvistic comun ambelor limbi, adică a unui fond traco-ilir sau daco-ilir, moştenit atât de români cât şi de albanezi, primii fiind urmaşii dacilor, iar ceilalţi ai tracilor şi ilirilor. Această ipoteză a fost susţinută pe rând de lingvistul austriac Franz Miklosich, de filologul croat Petar Skok, de lingviştii români Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alexandru Philippide, Alexandru Rosetti, George Pascu, Gheorghe Ivănescu, Grigore Brancuş, I. I. Russu, Ariton Vraciu şi alţii mai puţin cunoscuţi.

Cele mai importante contribuţii în domeniu le-au adus ultimii trei lingvişti citaţi. Grigore Brancuş, bun cunoscător al limbii albaneze, a realizat un studiu comparativ amănunţit între română şi această limbă, stabilind apoi şi un număr de etimologii autohtone noi, faţă de cele existente până în acel moment. I. I. Russu a extins aria cercetărilor şi asupra altor limbi indo-europene, printre care vechea indiană, vechea persană, greaca veche, vechile limbi germanice şi limbile baltice, sporind numărul cuvintelor româneşti considerate a fi de origine dacă. Din păcate, în ciuda meritelor incontestabile ale autorului, multe cuvinte sunt explicate insuficient, neconvingător, chiar dacă autorul a intuit bine, în majoritatea cazurilor, originea lor autohtonă. Ariton Vraciu face şi el un studiu foarte pertinent al limbii dace, demonstrând convingător că aceasta nu este, aşa cum se crezuse, un dialect al limbii trace, ci un idiom de sine stătător, înrudit cu aceasta. În urma unei priviri atente asupra etimologiei româneşti în asamblu, autorul studiului de faţă a constatat următoarele aspecte care merită să fie amintite, pentru a înţelege mai bine situaţia precară a etimologiei dace, mai ales în ceea ce priveşte reflectarea ei în dicţionarele academice (în DEX, spre exemplu, în dreptul cuvintelor de origine dacă, nu apare cel puţin specificaţia: „probabil, de origine autohtonă", făcându-se doar o trimitere la un termen albanez). În primul rând e de observat o destul de mare comoditate a multora dintre lingvişti care, decât să facă propiile investigaţii, s-au mulţumit de multe ori să preia soluţiile lingviştilor mai vechi, deşi, în foarte multe cazuri, era mai mult decât evident că aceste soluţii erau forţate, confecţionate. Şi, întrucât de etimologia românească s-au ocupat mai ales latinişti şi slavişti, era de aşteptat ca majoritatea cuvintelor cu etimologie incertă să fie catalogate, prin tot felul de artificii lingvistice, drept elemente de origine latină sau slavă. Nu le facem un

proces de intentie acestor lingvişti, dar nici nu putem accepta ca soluţiile lor eronate să se perpetueze la nesfârşit, din cauza celor care le-au preluat sau le vor prelua în continuare într-un mod necritic, fără o minimă analiză. Şi sunt mai multe cauze care stau la originea acestei stări de fapt. Prima este tendinţa unor lingvişti-etimologi, manifestată mai ales în trecut, dar care nu a încetat cu totul nici în zilele noastre, de a accentua caracterul romanic al limbii române, în virtutea unei tradiţii vechi în lingvistica românească. Dacă putem însă să înţelegem acest lucru în ceea ce-i priveşte pe lingviştii din trecut, când din raţiuni de ordin naţional şi politic erau nevoiţi să scoată în evidenţă latinitatea limbii noastre, nu putem face acelaşi lucru şi în cazul lingviştilor contemporani, când nu mai există niciun motiv să nu se recunoască exagerările latiniste din etimologia românească.

Al doilea motiv pentru care se perpetuează erorile amintite este probabil renumele unor lingvişti că Densuşianu, Candrea si Puşcariu, care face ca soluţiile date de ei să nu mai fie analizate, ci preluate ca literă de lege. Din păcate, chiar şi atunci când unele din erorile lor au fost corectate, îndreptarea s-a făcut numai pe jumătate, în sensul că termenii care primiseră soluţii etimologice greşite au fost trecuţi în categoria celor cu origine necunoscută, deşi aproape toţi sunt de origine dacă.

În ceea ce priveşte exagerările slaviste, lucrurile sunt mult mai complicate iar erorile şi mai greu de îndreptat. Cauza principală pentru care s-au făcut aceste erori este situaţia ingrată a limbii române care, aşa cum se ştie, este înconjurată aproape numai de limbi slave. Din această cauză, un slavist renumit, cum este Miklosich, ori de câte ori a întâlnit un termen românesc care are corespondenţi vagi în limbi slave, (care, cel mai adesea, sunt sârba şi bulgara), l-a catalogat, cu destulă uşurinţă, drept cuvânt de origine slavă. Or, autorul rândurilor de faţă, făcând o cercetare foarte atentă şi laborioasă, a constatat că, de foarte multe ori, lingvistul austriac a greşit. Chiar mai multe erori a făcut lexicograful Alexandru Cihac, cel care a alcătuit primul dicţionar etimologic (aproape) complet al limbii române. Găsirea soluţiei corecte de către autorul acestor rânduri a necesitat un studiu amănunţit al circulaţiei cuvintelor, al sensurilor acestora, dublat de compararea termenilor româneşti analizaţi şi cu termeni din alte limbi indo-europene , altele decât cele slave. Poate că nu întotdeauna soluţia adoptată de noi este cea corectă, dar în majoritatea covârşitoare a cazurilor credem că nu ne-am înşelat. Dificultatea cercetării a constat mai ales în faptul că, în trecut, între limbile din Balcani, (română, sârbă, bulgară, albaneză şi neogreacă) a existat o mare circulaţie a cuvintelor, încât cu greu se poate stabili astăzi traseul împrumuturilor şi termenii de origine. Şi totuşi, de cele mai multe ori, distincţiile au putut fi făcute, dar acest lucru a necesitat o cercetare foarte amănunţită asupra fiecarui cuvânt în parte. Un alt aspect constatat de autorul prezentului studiu este reticenţa greu de înţeles a multora dintre lingviştii de astăzi faţă de domeniul etimologiei dace, reticenţă mai mare chiar decât la lingviştii străini. Este adevărat că, în acest domeniu, soluţiile sunt mai puţin evidente, din cauza lipsei etimoanelor, dar - aşa cum am arătat înainte - s-au găsit metode prin care să se stabilească, cu foarte mare probabilitate, mergând uneori până la certitudine, că anumiţi termeni sunt de origine autohtonă.

Continuând cercetările lingviştilor care s-au ocupat de domeniul etimologiei dace, autorul prezentului studiu a lărgit aria investigaţiei, selectând termeni de comparaţie dintr-un număr mai mare de limbi indo-europene decât au fost folosite până în prezent iar din rândul acestora, enumerăm: albaneza, sanscrita, limbile germanice vechi şi actuale, greaca veche şi modernă, latina, limbile romanice occidentale, limbile baltice, limbile slave şi, într-o măsură mai mică, alte idiomuri.

În ceea ce priveşte raţiunea alegerii albanezei ca limbă de comparaţie, nu credem că trebuie să mai adăugăm nimic, deoarece am dat deja explicaţiile necesare. Ne simţim, însă, datori să lămurim un alt aspect şi anume acela al unor termeni care există numai în română şi albaneză şi care au fost explicaţi prin etimoane ipotetice latine, apreciindu-se că elementele de origine latină ar fi avut o evoluţie aparte în cadrul celor două idiomuri, vorbindu-se de o aşa-zisă romanitate orientală. Nu putem îmbrăţişa această ipoteză, deoarece nu există nici o raţiune pentru care anumiţi termeni latini să se fi păstrat în două limbi total diferite, una romanică şi cealaltă traco-ilirică, iar în celelalte limbi romanice să lipsească cu desăvârşire. Am putea accepta în extremis chiar existenţa unor termeni latini neatestaţi care să fi fost moşteniţi numai în română, dar atunci când aceştia au corespondenţi şi în albaneză, suntem siguri că presupuşii termeni latini nu au existat, iar descendenţii lor ipotetici din română şi albaneză aparţin, cu siguranţă, substratului (au origine autohtonă în respectivele limbi).

În ceea ce priveşte o altă limbă din care s-au folosit termeni de comparaţie în această lucrare - sanscrita, veche limbî indo-europeană derivată din vedică şi devenită limbă moartă încă din secolul al VIII-lea î.H. - motivul pentru care a fost aleasă este că aceasta a fost contemporană, într-un anumit stadiu al evoluţiei ei, cu limba strămoşilor noştri daci. Sanscrita a mai fost folosită şi până în prezent în lucrări de etimologie, din păcate multe dintre ele concepute într-

un mod amatorist, cu exagerări şi erori.

Ceea ce aduce nou această lucrare este o abordare comparativă amplă a românei în raport cu această veche limbă indiană, dublată însă şi de o necesară prudenţă, deoarece trebuie spus că nu orice cuvânt românesc care are corespondent în sanscrită este în mod obligatoriu de origine dacă. Trebuie mai întâi eliminată posibilitatea ca el să provină din latină sau dintr-o altă limbă mai apropiată geografic de română şi abia apoi poate fi inclus în categoria celor autohtone.

Ultima lămurire pe care vrem să o aducem în această introducere este aceea în legătură cu unele cuvinte româneşti considerate în dicţionare ca fiind de origine maghiară. Suntem de acord că româna a împrumutat cuvinte din această limbă, dar nu putem accepta explicarea originii unor termeni româneşti pornindu-se de la cuvinte în dreptul cărora în dicţionarele maghiare apare specificaţia „etimologie necunoscută". Deoarece considerăm că o condiţie obligatorie în acceptarea unui etimon dintr-o limbă străină este aceea ca respectivul etimon să aibă, în limba respectivă, originea precizată. În caz contrar, presupusul etimon nu poate fi folosit decât ca termen de comparaţie, urmând ca termenul originar să fie căutat în altă parte.

Iată, în continuare, câteva din cuvintele de origine dacă, a căror origine a fost stabilită pe baza comparaţiei cu termeni din limbile indo-europene amintite. Din motive de spaţiu ne rezumăm la a prezenta selectiv, doar câteva din cuvintele conţinute în lexic.

Abur, s.m. – cf. alb. *avull* „abur; ceaţă rară; sanscr. *abhra*" ceaţă; atmosferă; nor (liter. „purtător de apă"). Cuvântul este considerat autohton de Miklosich, Rosetti, Brancuş, Russu. Relaţia cu termenul sanscrit nu s-a mai făcut până în prezent. De remarcat asemănarea mare între termenii celor două limbi.

Adia, vb – cf. alb. *flladítje* [cit. fladitie] „adiere, boare"; *flladit* „a se răcori". Lat.* *adiliare,* termen neatestat de la *ilia* „ceea ce este moale, măruntaie" (considerat etimon de Candrea – Densus, Pascu, DEX etc) nu e verosimil.

Adică, adv – cf. sanscr. *adikrtya* [cit. adikritia] „în ceea ce priveşte, în legătură cu". DAR si DEX – etimol. necunoscută. Se poate observa că termenul sanscrit se aseamană foarte mult, mai ales cu varianta populara *adicătelea* a cuvântului.

Arăta, vb – cf. germ. *raten*<v. germ. *ratan;* oland. *raden,* termeni cu sensul „a sfătui"; v. engl. *rćdan* „a explica, a sfătui" > engl. *read* „a arăta, a indica; a explica"; înrudite cu sanscr. *radth* – „a face, a executa". Lat.* *arrectare*<*rectus* „drept" (Cihac, Weigand, DAR, DEX etc.) nu poate fi acceptat ca etimon, în primul rând pentru că este un termen neatestat fără descendenţi în lb. romanice şi, în al doilea rând, pentru că ridică dificultăţi fonetice şi semantice la presupusa transformare în cuvântul românesc. Celelalte soluţii etimologice propuse de diverşi autori sunt şi mai puţin verosimile. Considerăm că termenul porneşte de la un radical *rat-,* de origine dacă şi este înrudit pe linie indo-europeană cu termenii citaţi.

Arin, s.m. – cf. v. nordic *elrir;* v. germ. *erila*>germ. *Erle;* lat. *alnus;* v. engl. *aler,* toţi termenii cu sensul „arin". Lat.* *alninus,* termen neatestat<*alnus* (Densuşianu, Candrea, Rosetti, DAR, DEX) nu e plauzibil ca etimon, termenul neavând nici un descendent in lb. romanice şi ridicând, in plus, dificultăţi fonetice.

Baieră, s.f. – cf. alb. *bállje* [cit. balie] „cordeluţă, şiret". Lat. *baiulus* „hamal" (Candrea – Densus, Pascu, DEX etc.) nu poate fi luat în consideraţie ca etimon.

Băga, vb. – cf. bg. *bărkam* („a (se) băga; *brăkvam* „ a băga". Termenul românesc şi cei bulgari fac parte, foarte probabil, din fondul dacic, respectiv tracic, al celor două limbi. Posibilitatea ca termenii să fie imprumutaţi dintr-o limbă în alta este exclusă, având în vedere diferenţele importante de formă între cuvântul românesc şi cele bulgăreşti, pe de o parte şi chiar între termenii bulgari înşişi, pe de altă parte. Miklosich consideră cuvântul autohton, iar Candrea, DAR şi DEX, de origine necunoscută.

Băţ, s.n. – cf. engl. *bat* „băţ, bâtă" < v. eng. *batt*< celtă; cf. irl., gaelic. *bat*, *bata,* „băţ prăjină; fr. *bat* „băţ" < engl. DEX – etimol. necunoscută.

Birui, vb. – cf. alb. *byr* „ a birui, a o scoate la capăt". Magh. *birni* „ a poseda" (DAR, DEX etc.) nu poate fi etimon.

Brumă, s.f. – 1. Cristale de zăpadă care se formează noaptea în anotimpurile de tranziţie şi se depun pe plante, pe sol. 2. Chiciură. 3. Strat fin, alburiu, care acoperă unele fructe. cf. alb. *brymë* [cit. briumă] „brumă, chiciură"; *brymíshtë* „zăpadă depusă în strat foarte subţire; *brymës* „noiembrie, brumar"; *brymtë* „brumăriu, cenuşiu"; v. nordic, v. isl. *hrim* „brumă"; v. engl. *hrim*>engl. *rime* „brumă". Lat. *bruma* „solstiţiul de iarnă, iarna" (Diez, Puşcariu, Candrea –Densuş, DAR, DEX etc.), care a dat it. bruma – sensurile din latină şi „ceaţă", sp. *bruma*, fr. *brume* „ceaţă", nu poate fi etimonul cuvântului românesc din motive semantice. Perfecta suprapunere de sensuri între

albaneză şi română e cea mai clară dovadă a originii dacice a termenului. E greu de imaginat că presupusul etimon latin ar fi evoluat identic în cele două limbi (având în vedere că românii şi albanezii nu au convieţuit de-a lungul istoriei lor) şi total diferit în limbile romanice occidentale. De observat faptul că termenul latin a avut o evoluţie aproape identică în italiană, spaniolă şi franceză (în toate trei apare sensul „ceaţă", care cu siguranţă a existat şi în latina vulgară).

E cu neputinţă de crezut că, în ipoteza că româna şi albaneza ar fi moştenit cuvântul latin, în cele două limbi el a căpătat două sensuri noi, în timp ce sensurile vechi au dispărut pur şi simplu, în mod inexplicabil. Concluzia noastră este întărită de existenţa în mai multe limbi germanice a unui termen cu acelaşi sens, într-o formă destul de apropiată de aceea a cuvântului românesc.

Bucată, s.f. – 1. Parte tăiată, ruptă dintr-un întreg; parte considerată ca făcând parte dintr-un întreg. 2. (La pl.) Grâne, cereale. 3. (Feluri de) mâncare. Cf. alb. *bukëra* (art. *bukërat*) „bucăţi de pâine"; *bukëbar* „bucată de pământ"; *bukë* „hrană, mâncare; cereale, grâne"; sanscr. *bhukti* „mâncare, hrană, merinde". Lat. *buccata* „îmbucătură", care a dat it. *boccata*, sp. *bocado,* ambele cu sensul din latină, nu explică decât parţial termenul românesc, lăsând descoperite sensurile 2 si 3, care se explică perfect prin albaneză şi sanscrită. Dar cum prin albaneză se explică şi sensul 1, considerăm termenul de orig. dacă, influenţat poate, în ceea ce priveşte forma (partea lui finală) şi de cuvântul latin.

Bulgăre, s.m. – cf. sanscr. *bhugola* „bulgăre"; engl. *bulge* „umflătură, proeminenţă rotundă"<engl.med.; alb. *bullungë* „umflătură, nod (pe ramuri). Lat. *bulga* „pungă"<celtă; irl. *bolg* –acelaşi sens; got. *balgs* „burduf". DEX – etimol. necunoscută. Termenul, a cărui terminaţie „-*re"* o regăsim şi la alte cuvinte autohtone ca: sâmbure, brusture, mazăre, viezure, mugure, ţărmure, strugure, este înrudit cu *bulz*, pornind, ca şi acesta, de la o rădacina indo-europeană *bul-* (cu variantele *bol-* si *bal-*), având sensul „rotund, sferic", rădăcină care apare şi în lat. *bulla* „başică, umflătură, glob", *bulbus* „bulb", ngr. *bolos* „bulgăre", engl. *ball*, germ. *Ball*" bilă, minge".

Căuta, vb – 1. A încerca să găsească pe cineva sau ceva. 2. A încerca să obţină ceva. 3. A-şi da silinţa, a se strădui. 4. A cerceta; a verifica. 5. A iscodi, a scormoni. 6. A se uita, a privi. 7. A merge la doctor pentru a-şi îngriji sănătatea. 8. A îngriji de cineva; a se îngriji de sănătatea cuiva. Cf. sanscr. *kata* „ a căuta"; alb. *këq?r* [cit. kăchiur] 1. A privi cu atenţie. 2. A examina. 3. A ingriji de sănătatea cuiva". Având în vedere existenţa termenului sanscrit, identic semantic cu sensul principal al cuvântului românesc şi, formal, cu varianta *căta* a acestuia şi, de asemenea, a cuvântului albanez, care explică sunetul *„u"* din verbul românesc şi trei sensuri ale acestuia (dintre care foarte important, distinctiv, este sensul „a îngriji de cineva"), lat.**cautare*, formă neatestată de la *captare* „ a căuta să apuce , să câştige, a umbla după ceva" (Candrea, Meyer, Rosetti, Graur, Pascu, DEX), nu poate fi acceptat ca etimon, deoarece nu are descendenţi în nici una din lb. romanice, iar dintre descendenţii lui *captare,* doar sp., port. *catar* „ a cerceta, a examina" corespunde unuia din sensurile lui *a căuta*, şi nu celui principal. Credem că termenul românesc are ca etimon un cuvânt dacic, a cărui existenţă se explică suficient prin compararea lui cu termenul sanscrit şi cu cel albanez.

Chip, s.n. – 1. Faţă, obraz. 2. Înfăţişarea sau aspectul unei fiinţe. 3. Fel, mod, gen. 4. Modalitate, posibilitate. Expr.: În chip de „cu înfăţişare de"; chip cioplit „idol"; În fel şi chip „în tot felul, în toate modurile posibile"; Cu orice chip, „oricum"; Cu nici un chip, „nicidecum"; A nu avea chip „a nu avea posibilitatea"; Cu chip să „că să, cu intenţie să"; Cu chip că „sub pretext că"; Nu e chip să „nu se poate"; Chipurile „vorba vine, cică".Cf. sanscr. *kirp* „a-şi inchipui; a face, a alcătui"; engl. *shape* „chip, înfăţişare, figură, aspect, formă"<v.engl. (ge) *sceap*, înrudit cu v. engl. -*scipe* (suf.) şi *scyppan* „a face, a alcătui, a închipui"<v.rad.germanic *skap* „a forma, a face"; cf. isl. *skepja* „ a face". Magh. *kep* „imagine, tablou, pictură" (Chihac, DAR, Galdi, DEX,) nu credem că este etimonul cuvântului, pentru că nu îi explică toate sensurile, nici atunci când este folosit singur (ex.: sensurile „faţă, mod, posibilitate") şi cu atât mai puţin sensul din expresiile atât de variate în care apare. Totodată, numărul mare şi variat al derivatelor şi al expresiilor indică o vechime mare a cuvântului românesc, mult mai mare decât ar putea avea un termen împrumutat din maghiară, având în vedere timpul nu prea îndelungat care s-a scurs de la primele contacte ale românilor cu maghiarii. Nici un cuvânt împrumutat în mod real în

română din această limbă nu a dezvoltat atâtea derivate şi o semantică aşa de variată. În plus, forma cuvântului românesc e mai apropiată de aceea a termenului sanscrit, decât de a celui maghiar. Toate acestea duc la o singură concluzie, şi anume că termenul are origine dacă. Derivate: *chipeş* (frumos, arătos)<*chip*+suf.-*eş*; cf. *gureş, trupeş*, nu din magh. *kepes* „capabil" (DEX); *chipós* (chipeş); *închipui* (a imagina; a reprezenta, a simboliza; a întocmi, a înjgheba); *închipuit* (încrezut); *întruchipa* (a înfăţişa; a intocmi; refl.: a lua formă concretă).

Dacă, conj. – cf. sanscr. *daksa* „dacă". Asemănarea evidentă a termenului românesc cu cel sanscrit face ca originea dacică a acestui cuvânt să fie certă. Derivarea din *de+ca*, propusă de DEX iese, în acest caz, din discuţie.

Deal, s.n. – cf. alb. *dalë* „ridicătură, promontoriu (fâşie de pământ înaltă şi stâncoasă care înaintează în mare)" Sl. *delu* (etimon, după Miklosich, Cihac, Tiktin, Conev, DEX) nu e verosimil, din următoarele motive: 1. Sensul termenului slav era ,,parte, soartă", aşa cum rezultă din analiza tuturor descendenţilor lui în limbile slave: bg. *djal* „parte, cotă parte, tranşă, soartă"; rus. *dolja* „parte, cota parte, porţiune, soartă"; sb. *deo* ,,parte, cotă parte" ceh. *dil* ,,parte, porţie". Numai termenul bulgar are şi sensul ,,deal", însă acesta este unul regional (termeni curenţi: *hălm, bărdo*), fiind, cu siguranţă, împrumutat din română. Dovada cea mai clară a acestei aserţiuni este faptul că nu există nici o legătură între sensul regional „deal" şi celelalte semnificaţii ale cuvântului bulgar. De fapt, nici nu este vorba de un singur cuvânt, cu respectivele sensuri net diferite, ci de două cuvinte omonime.

Dori, vb. – cf. alb. *do* „doreşti, doreşte"; *doni* „doriţi"<*dua* „ a vrea, a dori; a iubi, a ţine la cineva; a-i trebui"; sanscr. *dhş* [cit. dri], prez. *dharati* „a dori să păstreze, a vrea să dureze"; *didhi* „ a dori"; *dhşti* [cit. driti] „dorintă" Lat. *dolus* „durere, suferinţă" (Puscariu, Candrea-Densuş, Philippide, Pascu) nu poate fi etimonul cuvântului din motive semantice şi pentru că descendenţii lui in lb. romanice (sp.*duelo* „durere, mâhnire", it. *duolo* „jale, întristare"; fr. *denil* „doliu, jale, întristare") au tot sensul originar latin, departe de bogăţia semantică a termenului românesc. Ţinând cont de corespondenţa, în primul rând semantică, cu cuvântul albanez şi formală, cu termenii sanscriţi, considerăm verbul *a dori* de origine dacă, iar sunstantivul *dor,* un derivat regresiv de la acesta.

Găsi, vb. – cf.engl. *guess* „a ghici"<engl. med. *gesan*;dan. *gisse* „a ghici"; alb.*gjej* [cit. ghiei] „a găsi, a ghici"; *gjeti* „am găsit"; Sl. *gasiti* „a stinge" (Puşcariu, DEX etc) e un etimon total neverosimil.

Gândi, vb. – cf. sanscr. *gan* „a gândi profund; a se gândi la; a-şi imagina"; *dhi* „a se gândi". Magh. *gond* „grijă", *gondolat* „gând" (Cihac, Galdi, DAR, DEX), termeni cu etimologie necunoscută în dicţionarele maghiare, nu pot fi luaţi în consideraţie ca etimoane. Iar similitudinea semantică şi formală atât de evidentă cu termenii sanscriţi este dovada cea mai elocventă a originii autohtone a verbului românesc.

Grâu, s.n. – cf. alb. *grur*(ë), pl. *gruri* „grâu"; *grunabardh* „ varietate de grâu cu bobul alb" (liter.: ,,grâu alb"); *grunajë* ,,grâu"; basc. *garau* ,,grâu"; arom. *grân*; istr. *grăw* [cit grău]. Majoritatea lingviştilor (Puşcariu, Candrea – Densuş, DAR, Rosetti, DEX etc.) consideră termenul ca derivat din lat. *granum* ,,grăunte, bob, sămânţă", etimologie pe care nu o împărtăşim din următoarele motive: 1. Conform legilor fonetice, lat. *granum* ar fi trebuit să dea în română rezultatul *grân*. Susţinătorii originii latine a lui *grâu* au încercat diverse explicaţii ale presupusei transformări a lui *,,n"* în *,,u"*, dar însuşi faptul că sunt mai multe explicaţii arată că nici una nu este prea convingătoare. Şi chiar dacă am putea accepta până la urmă o abatare de la regulile fonetice în cazul acestui cuvânt, ceea ce nu putem însă în nici un caz accepta este coincidenţa acestei abateri în română şi albaneză. Prin urmare, soluţia trebuie căutată în altă parte. Dacă analizăm termenii de comparaţie citaţi la început, putem observa, atât în albaneză, cât şi în dialectele româneşti, o oscilaţie între forme ca *grău, grur,* pe de o parte, şi *grân, gruna-*, pe de altă parte, şi este evident faptul că cele două serii de cuvinte au origini diferite. Termenii din a doua serie, din rândul cărora face parte şi rom. *grâne,* au în mod vizibil origine latină, fiind descendenţi ai lui *granum.* Prin urmare, termenii din prima serie, din care face parte şi *grâu,* nu pot fi de altă origine decât autohtonă.

2. Cuv. *grâne* nu este în realitate pluralul lui *grâu,* ci al unui termen **grân* < lat. *granum,* care a circulat o vreme în paralel cu autohtonul *grâu,* fiind apoi înlocuit de acesta. *Grâne* s-a păstrat în limbă, deoarece sensul lui s-a specializat, termenul fiind în prezent un substantiv colectiv

cu semnificaţiile : „cereale sub formă de boabe; lanuri, holde de cereale”. Pluralul lui *grâu* este *grâie* (inv. şi rar folosit), înlocuit în prezent de *grâuri* (cu sensul „soiuri de grâu”). Dar termenul este folosit numai în mod excepţional la plural.

3. Lat. *granum* nu avea sensul *grâu*, iar situaţia din limbile romanice, cu excepţia italienei, reflectă acest fapt. Ex.: fr. *grain,* sp. *grano* „boabă, grăunte”; it. *grano* „boabă; grâu”. Este posibil ca în latina vulgară să fi existat şi sensul *„grâu”,* însă tot rămâne fără explicţie de ce rom. *grâu*, dacă îl continuă pe *granum,* nu a preluat şi sensul originar al acestuia, singurul atestat.

4. În română există şi termenii *grăunţe, grăunţă, grăunţ*, în mod evident înrudiţi fonetic şi semantic cu *grâu*, şi care nu pot fi explicaţi convingător prin latină. O dovadă a incertitudinii în legătură cu originea acestor cuvinte este faptul că s-au propus ca etimoane nu mai puţin de trei termeni ipotetici latini: **granutium* (Candrea – Densuş, Pascu), **granuceum* (DAR, DEX), **granuculum* (Puşcariu), dar chiar şi derivarea din aceşti termeni neatestaţi, fără descendenţi în lb. romanice, întâmpină dificultăţi fonetice.

Originea autohtonă a acestui cuvânt a fost susţinută şi de Franz Miklosich, cel mai important lingvist care a abordat în studiile sale şi originea cuvintelor româneşti.

Mamă, s.f. – cf. alb. *mëme* [cit mama] „mamă; regina albinelor (matcă); izvorul (matca) unui râu”; *amë* „planta sau animalul mamă; izvor al unei ape, albie, matcă”; *mama*, *mami* (termeni de alintare) „mami, mămică”; gr. *mamme, mamma* „mamă, bunică, ţâţă”; v. germ. *amma* “doică”>germ. *amme* – acelaşi sens; fr. arh. *mamma maman*, it. *mamma*, sp. *mamá,* engl. *mamma*, germ. *mama*<fr. (termeni din limbajul copiilor sau de alintare) „mamă, mămică”<lat. *mamma* „ţâţă; mamă (în limbajul copiilor)”; it. *mamma*, sp. *mama*, v.engl. *mamme*, fr. *mamelle* „ţâţă, mamelă”. Analizând termenii de mai sus, constatăm următoarele: 1. Numai în română şi albaneză cuvântul are sensul general „mamă”, în timp ce în toate celelalte limbi el are numai sensul restrâns şi afectiv „mămică”. 2. În albaneză există patru termeni: primii doi (vechi si apropiaţi ca formă şi sens de cuvântul românesc) au semnificaţia generală „mamă” , iar ceilalţi doi (imprumutaţi) sunt termeni de alintare. 3. În română nu există descendenţi ai lat. *mamma* cu sensul „ţâţă” (care apare şi în greaca veche), ca în italiană, spaniolă, franceză şi engleză şi ar fi inexplicabil ca limba noastră să fi moştenit termenul latin, fără să preia sensul lui principal. 4. În vechea germană există cuvântul *amma* (apropiat ca formă şi sens de termenul românesc si de alb. *amë*), care nu se explică prin latină, ci printr-un etimon indo-european ce se află la originea tuturor termenilor citaţi, inclusiv a lat. *mamma*. La toate acestea trebuie adăugat faptul că în română există şi termenul *mumă* „mama” (inv.), care nu poate fi explicat nici măcar formal prin latină şi care nu are corespondenţi în nici o limbă romanică. În germană există un cuvânt asemănător, *Muhme* „mătuşă, moaşă”<v. germ. *muoma* „mătuşă”, probabil înrudit cu termenul românesc. Sunetul *„u”* din cuvântul românesc se regăseşte, de asemenea, în germ. *Mutter* „mamă”. Concluzia e că termenul *mama* este de origine dacă şi nu derivat din latinul *mamma*, aşa cum apare în majoritatea dicţionarelor româneşti. Mai trebuie făcută precizarea că lingvistul Al. Philippide, conştient de precaritatea derivării din latină, a încercat să demonstreze originea autohtonă a acestui cuvânt.

Merge, vb. – cf. sanscr. *marg* „a merge”; *marga* „a merge mai departe, a pleca, a merge în căutare de”: alb. *mërgóhem* „a pleca în pribegie, a se muta”; *mërgój* „(despre păsări) a migra”; arm. *merdžem* „a pleca”. Lat. *mergere* „a cufunda, a apune” (Puşcariu, Candrea-Densuş, Daicoviciu, Rosetti, DEX etc) nu poate fi acceptat ca etimon din motive semantice evidente.

Trăi, vb. – cf. sanscr. *trr, tarayati* „a trăi, a trece prin experienţe de viaţă, a ajunge la capătul vieţii trecând prin multe (trăind de toate)” Sl. **trajati* „a dura” (Miklosich, Cihac, Tiktin, DEX) nu poate fi etimonul termenului românesc întrucât acesta este mult mai apropiat de cuvântul sanscrit decât de descendenţii în limbile slave ai lui *trajati:* sb *trajati* „a dura, a dăinui”; bg. *traja* „a dura, a suporta, a răbda”. Ţinând cont de similitudinea formală si semantică cu termenul sanscrit, originea cuvântului românesc nu poate fi decât autohtonă.

Zână, s.f. – cf. alb. *zanë* „zână”; sanscr. *zagkhini* „zână”. Derivarea din lat. *Diana* (Puşcariu, Tiktin, Densuşianu, DEX) nu este verosimilă.

NICOLAE IORGA DESPRE MIHAIL EMINESCU

CA PRECURSOR AL IDEII ORIGINII NOASTRE DACICE (II)

Ing.dr. Dan Ion PREDOIU

Este pentru noi incontestabil că un popor care sute de ani n-a avut nevoie de drept scris, deşi au avut epoce de bogăţie şi de glorie, au fost un popor tânăr, sănătos, bine întemeiat – precizează Eminescu în articolul "Unitatea etnică şi de limbă a românilor" (3 aprilie 1882).

Azi limba este una de la Sătmar pân-în Cetatea Albă de lângă Nistru, de la Hotin pân-în Granița militară, azi datina e una, rasa e una şi etnologic e unul şi acelaşi popor, care nu mai doarme somnul pământului şi al veacurilor".

În articolul "Unitatea preexistentă" din 14 august 1882, Eminescu spune: Deşi munții despart poporul românesc în bucăți, … munți care le-a păstrat naționalitatea…, din (secolul) suta a şaptesprezecea începând, au prins a se naşte un contact intelectual între diferitele provincii în care acest popor locuieşte.

Faptul cel mai curios şi mai important din toate este unitatea de limbă, de datine juridice, religioase şi de viață familiară" pe care "*am numit-o într-un cuvânt unitatea preexistentă a rasei.*

Eminescu nu a fost singurul care a întrevăzut originile noastre dacice, căci în acelaşi sens s-au pronunțat şi alte personalități ale vremii, cum au fost de exemplu M. Kogălniceanu care, în 1842, a spus: *romanomania, de la Romulus până la Romulus-Augusrulus, în loc să servească cauza românească, atrage asupra noastră râsul străinilor* şi Bogdan Petriceicu Haşdeu care, în articolul "**Pierit-au dacii?**", publicat în 1862, critică Şcoala Ardeleană şi insistă asupra originii noastre **dacice.**

Chiar şi Miron Costin, la 1875, se îndoieşte el însuşi de posibilitatea faptică a implantului de populație romană în spațiul **dacic**: *De unde aşa mulțime discălicate numai de la Italia să iasă, atâtea țări discălicate dintr-însa?* cu răufăcători după cum s-a vehiculat o părere.

Din temnițe cu sutele de mii de oameni cum s-ar afla? Şi-apoi femei, iară atâtea tâlhărițe? Nu să prindă dară, cum zic aicea mano țigăneşte.

Eminescu , în peregrinările sale de la Viena şi de la Berlin, a fost printre primii care au luat cunoştință de clarificarea confuziei dintre termenul de "got" şi cel de "get" din lucrarea "Getica" a lui Iordanes care, la anul 551 e.n., din cauza prigoanei împotriva a tot ce era de "Origine dacică", a atribuit cu bună ştiință "fabuloasa istorie a dacilor", goților, care la acea dată erau mai marii zonei peste Dacia şi tratau de la egal la egal cu romanii.

Haşdeu, când a publicat articolul "Pierit-au dacii?" la 1862 nu ştia încă de "Getica" lui Iordanes. Abia la 1888 Xenopol, prieten şi colaborator cu Eminescu la Facultatea de Istorie din Iaşi, o include în biografia "Istoriei" sale.

Din *Getica* lui Iordanes, Eminescu preia informații privind legăturile vechilor daci cu egiptenii, cu grecii şi cu perşii, aşa cum sub forma unei sinteze a istoriei antice a Daciei o prezintă în poezia "Gemenii" scrisă în 1881, dar şi ea publicată postum: "*Când spune cîntărețul poveşti din alte vremuri / De regi de-a căror fapte te miri şi te cutremuri / Spunea cum din deşerturi, ce nu mai au hotară / Venit-au de la Nilul cu tainice isvoară, / Pe negrele corăbii cu mii şi mii de glate / Stăpânul pe Egipet cu-averile lor toate / Apoi veni acela ce-au frânt pe Minotaur / Tezeu, să acte lâna cu mițele de aur. / Apoi târziu în urmă veni străinul oaspe / Clădind pe Istru poduri – Dariu a lui Istaspe / Un rege ce din lume nu-şi găsea loc să-ncapă / În Dacia venise, cerşind pământ şi apă. / Şi poveste bătrânul de neamuri curgând râuri / Din codri răsărite, ieşite din pustiuri / Şi cum pieiră toate pe rând precum veniră / Şi cum cătând norocul mormântul şi-l găsiră.*"

Abia acum, în vremurile noastre, s-a demonstrat că aurul din sarcofagele egiptene este de origine dacică, din Transilvania, informație inexistentă pe vremea lui Eminescu şi care n-ar trebui să lipsească din istoria Daciei şi, deci, a României.

Convingerea lui Eminescu asupra originii noastre dacice apare clar în poeziile "Momento mori" (1872), "Odin şi poetul" (1872), "Sarmis" (1881), "Gemenii" (1881), precum şi în piesa de teatru "Decebal", toate publicate după dispariția poetului.

Protestul poetului cu privire la calitatea postumă a criticii e remarcată în Scrisoarea I (1881): "*Astfel încăput pe mâna a oricui te va drege! Rele-or zice că sunt toate câte ne vor înțelege*".

În articolul "Distinguendum est" (29 iulie 1881) Eminescu, pledând pentru păstrarea elementului natural, autohton şi "emanciparea națională", spune: Aprinşi de-o instinctivă ură contra tuturor elementelor istorice şi autohtone ale acestei țări, le-am văzut introducând în toate ramurile legi străine neadaptate nici intereselor, nici naturii ei.

E o luptă comună, la care tot neamul românesc ia parte în mod instinctiv bucată cu bucată bunurile lui naționale. Azi e limba… mâine va fi poate organizația socială, poimâine biserica şi şcoala, una câte una. Totul trebuie smuls din mâna acestor oameni c-o înnăscută incapacitate de-a pricepe adevărul şi lipsiți de posibilitatea patriotismului, totul trebuie dacizat oarecum de acum înainte.

Căci:

Avem de-o parte rasa română, cu trecutul ei, identică în toate țările pe cari le locuieşte, popor cinstit, inimos, capabil de adevăr şi de patriotism.

În dezbaterile de la "România Jună" din Viena, Eminescu subliniază

orientarea greşită a filologilor noştri în materie de limbă prin ignorarea naturii ei. Limba noastră nu e nouă ci din contră veche şi staţionară. Ea e pe deplin formată în toate părţile ei, ea nu mai dă muguri şi ramuri nouă şi a o silnici să producă ceea ce nu mai e în stare înseamnă a abuza de dânsa şi a o strica.

Cu privire la caracterul viu al limbii, Eminescu spune: A crede însă că un popor de zece milioane de suflete a fost compus numai din nătângi şi că n-au avut nici destul auz nici destulă minte… pentru a-şi plăsmui o limbă cumsecade, a primi apoi ciudatul axiom, că numai domnii filologi sunt oameni cuminţi, care ne pot pune la cale după teorii, pe care le sug, între patru pereţi, din degetul cel mic, o asemenea credinţă este o insultă pentru naţia română, care a vorbit şi a scris bine şi într-un fel înainte chiar de a fi sămânţă de filologi pe plaiurile Daciei lui Traian.

Dovada că a existat inclusiv o scriere dacică a fost făcută recent prin descoperirea plăcuţelor de la Sinaia, prezentate în lucrarea sa de Dan Romalo, în care sunt cuprinse informaţii dinainte de cucerirea romană în Dacia.

Astăzi se ştie că Peninsula Italică a fost populată începând din secolele XIX î.e.n., XII î.e.n. şi VIII î.e.n. de importante mase de oameni, deplasate din zona Dunării de mijloc şi din Balcani.

*Oare nu această realitate, a migrării populaţiilor din zona noastră Carpato-Balcanică dunăreano-pontică spre Peninsula Italică, este elementul de fond care l-a făcut Petru Maior (1761-1821), reprezentant de frunte al Şcolii Ardelene, să spună în "*Disertaţie pentru începutul limbii româneşti*" în 1812:* De aceea măcar că ne-am deprins a zice că limba românească e fiică a limbei latineşti, adică ceii corecte, totuşi de vom vrea a grăi oblu limba românească e mama limbei ceii latineşti.

Nu cumva acele mase de oameni care, iniţial, au fost vorbitori ai aceluiaşi grai, fiind dislocaţi în etape de timp diferite de la trunchiul de bază al limbii, au preluat stadii de evoluţie distincte ale acestuia, de la datele desprinderii şi deplasării lor spre deplasării lor spre Peninsula Italică? Să fie oare aceasta şi cauza existenţei multiplelor dialecte prezente şi azi în Italia?

Este foarte posibil ca de aici să provină uimitoarea asemănare de limbă a locuitorilor din Peninsula Italică cu cea a aborigenilor rămaşi în Dacia, a căror limbă a evoluat constant şi unitar pe spaţii imense, şi nu datorită stăpânirii a circa o treime din teritoriul actual al României de către romani, pe o perioadă de 164de ani, perioadă plină de revolte, de răscoale şi de proteste ale prezenţei străine, a trupelor de ocupaţie romane în Dacia.

În "Studii asupra pronunţiei" m.s. 2257, 53-55, Eminescu se întreabă: Cum să ne explicăm atunci unitatea de limbă a poporului nostru de vom permite cum că el a fost adus din diferite colţuri ale lumii romane.

Abaterile de la unitatea limbii noastre se găsesc numai pe locuri unde se pot dovedi urmele unor elemente străine.

Eminescu, convins de originea noastră dacică, cerea respect pentru tot ce reprezenta trecut dacic, vestigii, obiceiuri, datini, tradiţii şi era revoltat împotriva tuturor celor care ignorau aceste elemente autohtone din trecutul depărtat al poporului nostru.

În articolul "Adevăratul spirit al poporului" (1 aprilie 1881):

O unitate atât de pronunţată a limbii dovedeşte însă o unitate de origini etnice.

În articolul "Cultul trecutului" din 22 iulie 1880, Eminescu preconizează: Patriotismul, cu toate acestea, nu este iubirea ţărânei, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de ţară.

Cine vrea să facă istoria unei epoce sau a unui mişcământ oarecare, înainte de toate va trebui să facă a se simţi legea continuităţii acestui mişcământ (MS 2258, f.220).

În articolul "Memoria trecutului" din 26 mai 1882, Eminescu zice: Oare să fim un popor atât de bătrân încât să fi pierdut memoria trecutului. Să nu ştim că numai în păstrarea bunurilor morale, cu greu câştigate în trecut… e rădăcina unică a viitorului.

Mircea Eliade, preocupat de asigurarea continuităţii poporului român, ţine să sublinieze importanţa operei eminesciene la trăinicia noastră pe aceste meleaguri: Cât timp va exista în lume un singur exemplar din poeziile lui Eminescu identitatea neamului nostru este salvată.

Înţelegând sensul mesajului istoric transmis de luceafărul poeziei şi al spiritualităţii româneşti, văzându-se izolat într-o mare de păreri contrare, Nicolae Iorga se rupe de acestea şi, la 45 de ani de la comemorarea trecerii în eternitate a poetului, face o excepţională apreciere asupra corectitudinii viziunii istorice a lui Eminescu, cu privire la originea dacică a poporului român.

Eminescu stăpânea cu desăvârşire conştiinţa trecutului românesc şi era perfect iniţiat în istoria universală; nimeni din generaţia lui n-a avut în acest grad instinctul adevărului înţeles al istoriei, la nimeni el nu s-a prefăcut, ca la dânsul, într-un element permanent şi determinant al întregii judecăţi.

E uimit cineva astăzi, *spune Iorga în 1934,* după adăugirea unui imens material de informaţie şi atâtor sforţări ale criticii, când constată cât ştia, cât înţelegea acest om, şi gânditorul politic trebuie să admire ce mare era puterea lui de a integra faltele mărunte şi trecătoare ale vieţii publice contemporane în maiestuoasa curgere a dezvoltării istorice. Nu e de mirare că un asemenea limbagiu, care ar fi onorat orice ţară de veche cultură, n-a fost priceput de contemporani cu o pregătire aşa de slabă, a căror minte nu se putea ridica la recunoaşterea aceloraşi adevăruri eterne, *încheie Iorga.*

Sunt multe şi uimitoare descoperirile materiale ale vestigiilor istorice dacice care au văzut lumina zilei, mai târziu, după dispariţia poetului, aşa cum remarcă şi Nicolae Iorga, dar pe a căror existenţă Eminescu a intuit-o atât de bine.

Credinţa că poporul român este descendent al poporului dac a lăsat urme adânci în opera lui Eminescu, chiar dacă unii, în special contemporani lui, care i-au blocat, în timpul vieţii, publicarea acelor părţi de creaţie, s-au făcut că nu îi pricep mesajul.

Nicolae Iorga îl recunoaşte pe Eminescu ca istoric. Şi gânditor de geniu.

Geniul eminescian ne-a ajutat să înţelegem, în ciuda interdicţiilor Romei, că noi, românii, suntem continuatorii marelui popor al geto-dacilor din bazinul hidrografic al Dunării.

ARC PESTE TIMP

Vladimir BRILINSKY

În preajma Congresului de dacologie, într-un anticariat din Bucureşti, doctorul Napoleon Săvescu descoperă şi cumpără două tomuri ale unei publicaţii de excepţie ce făcea valuri la mijloc de secol XIX.

Acum mai bine de 160 de ani, Dacia străbună îşi primea o cuvenită recunoaştere ca mamă legitimă a neamului românesc, printr-o apariţie editorială inedită. Apărea sub îngrijirea a doi cărturari vorbitori ai aceleaşi limbi, unul ardelean, altul valah, publicaţia MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA. „Istoria este cea dintâi carte a unei naţii" erau cuvintele de început ale acestei publicaţii, care beneficia de condeiul şi cultura lui August Treboniu Laurian şi Nicolae Bălcescu. În primul număr al revistei, o carte în toată regula, Bălcescu justifica apariţia şi obiectivele acestei reviste:

„Ca o istorie să poată aduce aceste foloase nu trebue să fie numai ca un şir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o coloare, fără nici un adevăr local; nu trebue să se ocupe numai de oarecare persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituţiile, ideile, sentimentele şi obiceiurile lui în deosebite veacuri."

Lipsa documentelor istorice era principala motivaţie a situaţiei pe care autorii *Magazinului istoric pentru Dacia* o observau şi, în consecinţă, ei se angajează să contribuie la „adunarea documentelor" şi la publicarea lor. Astfel, ei sperau să ajute „a se compune odată o adevărată istorie". Invocând unitatea culturală a naţiunii, cei doi redactori ai publicaţiei rugau ***„pe toţi patrioţii români din deosebite părţi ale Daciei, din România, respectiv Ţara Românească sau Valahia, Moldavia, Transilvania şi Ungaria (referindu-se, desigur, la Maramureş, la Partium – partea de vest a actualei Transilvanii) – şi Banat, care posed documente istorice despre Dacia noastră să le pună la dispoziţia revistei pentru valorificarea lor în cadrul diferitelor părţi ale ei"***. Apariţia *Magazinului istoric pentru Dacia* a reprezentat, fără îndoială, un moment deosebit de important iar reacţia românilor de pretutindeni a fost pe măsura însemnătăţii evenimentului. Noua publicaţie se înfăţişa ca o revistă de seriozitate ştiinţifică, în care nu se urmărea senzaţionalul, ci mai ales dezvăluirea de noi izvoare istorice.

De altfel, Mihail Kogălniceanu caracteriza în cuvinte elogioase aportul lui Nicolae Bălcescu: ***„Propăşirea închisă, în locu-i se ivi în Bucureşti Magazinul istoric pentru Dacia, care, sub redacţia lui N. Bălcescu, tânăr în care era numai inimă, trata chestiile istorice şi sociale cu o vervă, cu o bărbăţie, cu un stil necunoscut încă în jurnalistica românească".***

Desigur, tributari ideilor propovăduite de Şcoala Ardeleană, lucru firesc la acea oră, când cercetarea istorică, la rândul ei, era tributară dogmelor, redactorii revistei pornesc eronat de la ideea că, după cotropirea romană, formarea poporului român a decurs rapid, chiar hazardându-se să-i numească pe locuitorii Daciei de după retragerea aureliană, români. Cu toate inadvertenţele – fireşti pentru acea perioadă – intenţiile celor doi cărturari s-au materializat, însă, într-un moment hotărâtor pentru istoriografia românească, prin apariţia acestei publicaţii în 5 tomuri, între anii 1845 şi 1848 .

La 160 de ani de la apariţia acestei reviste, o altă publicaţie vine să plătească tributul Daciei strămoşeşti. „Dacia Magazin", ajunsă acum la numărul 36, s-a născut fără să ştie că înainte cu un secol şi jumătate, un Magazin pentru Dacia deschisese un drum al regăsirii adevăratei istorii a poporului daco-român. „Dacia Magazin" nu se erijează în continuatorul Magazinului editat de Bălcescu şi Treboniu Laurian, dar ideile care îi animă pe cei care o editează sunt aceleaşi ca a celor doi cărturari. O naţiune are nevoie de o istorie adevărată şi, indiferent cât de dureroasă ar fi pentru unii, istoria trebuie să fie una şi să reprezinte „cea dintâi carte a unei naţiuni". Acesta este crezul care aseamănă cele două publicaţii şi le leagă, asemenea unui arc, peste trei secole.

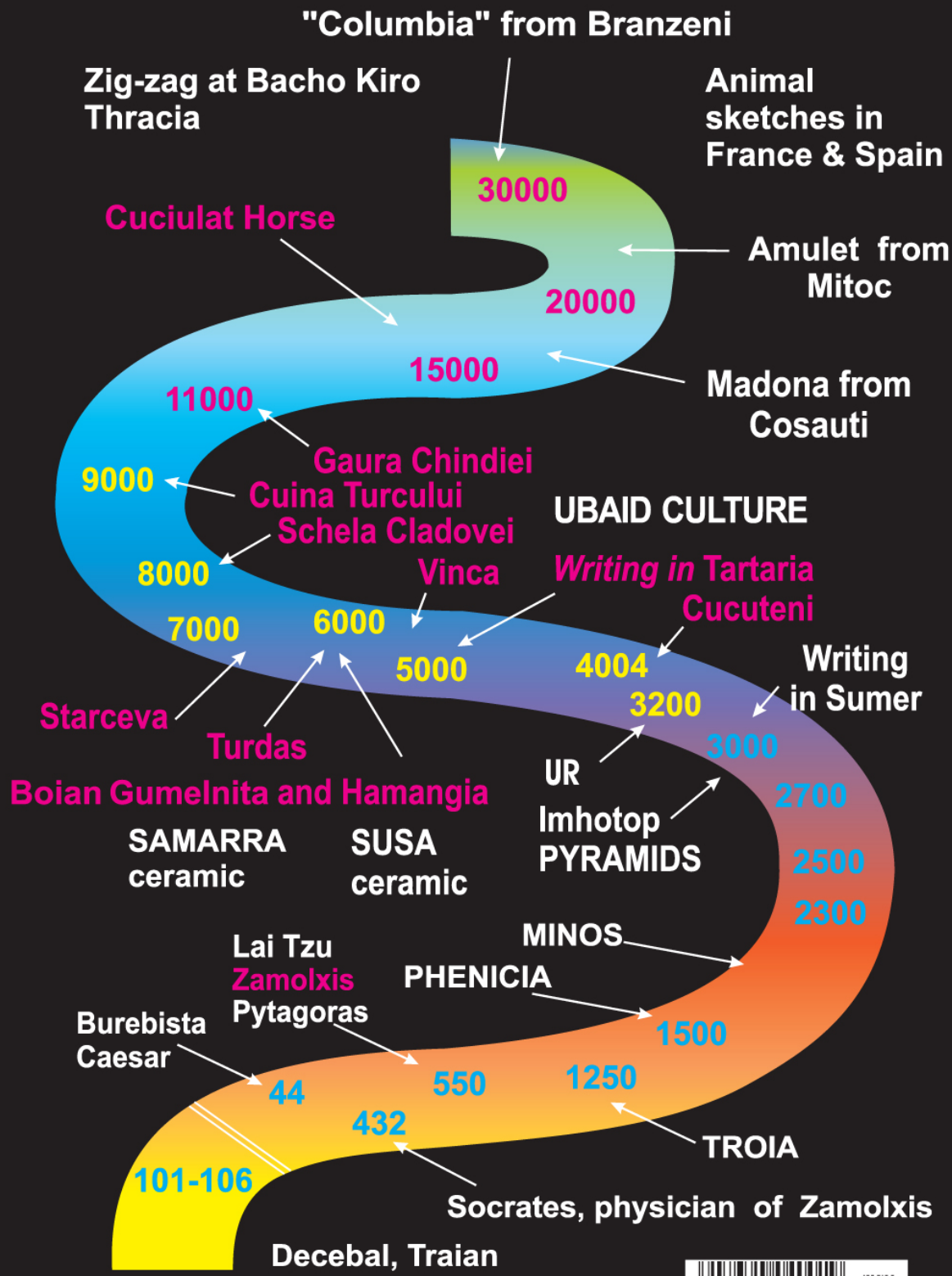

În contextul descoperirilor de referință ale arheologiei mondiale, această curbă a preistoriei spațiului carpato-danubian își definește fără tăgadă locul pe care vechea civilizație a strămoșilor noștri îl ocupă în istoria lumii.

5 948394 040019 09

Preț 1,45 lei, 14.500 lei vechi
Pentru străinătate: 1.5 USD